

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalian koulutusohjelma

Kirsi Mäkipää

YHDESSÄ LAPSEN PARHAAKSI –

RINNAKKAISEN VANHEMMUUDEN RAKENNUSPALIKOITA PIENRYHMÄ-
KODISSA

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

MÄKIPÄÄ, KIRSI

YHDESSÄ LAPSEN PARHAAKSI – rinnakkaisen vanhemmuuden rakennuspalikoita pienryhmäkodissa

Opinnäytetyö

49 sivua

Työn ohjaaja

Lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Toimeksiantaja

Lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Huhtikuu 2014

Avainsanat

lastensuojelu, sijaishuolto, rinnakkainen vanhemmuus, sosiaalinen pääoma, osallisuus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, minkälaisen yhteistoiminnan pienryhmäkodin työntekijät sekä sijoitettujen lasten vanhemmat ajattelevat olevan lapsen edun mukaista. Silloin kun lapsen hoito- ja kasvatusvastuu on annettu sijaishuoltopaikalle, olennainen osa ohjaajien työtä on myös vanhempien kanssa tehtävä työ. Tälle työskentelylle on olemassa erilaisia käsitteitä ja tässä tutkimuksessa siitä puhutaan rinnakkaisena vanhemmuutena. Tutkimuksella haluttiin ennen kaikkea selvittää, mikä tekijöiden rinnakkaisessa vanhemmuudessa ajateltiin tukevan lapsen etua.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruumenetelmänä käytettiin eläytymismenetelmää. Tässä menetelmässä Pienryhmäkoti Venlan työntekijät ja vanhemmat kirjoittivat pienen tarinan annetun kehyskertomuksen mukaisesti. Lähestymistapa tutkimusaineiston keräämiseen oli ekologinen ja eettisyyttä noudattava, koska aineisto luovutettiin lehtori Tuija Suikkanen-Malinille, joka valmistelee aiheesta omaa lisensoitettua työtään. Tutkimuspaikkana toimi yksityinen lastensuojelulaitos Pienryhmäkoti Venla.

Tutkimustuloksissa rinnakkainen vanhemmuus nähtiin lapsen edun toteutumisenä. Hyvässä yhteistoiminnassa vanhemmat ymmärsivät lapsen sijoituksen syyt, hyväksyivät sijoituksen ja lapsi sai luvan kiinnittyä sijaishuoltopaikkaan. Sijoituksesta huolimatta vanhemmat olivat kiinnostuneita lapsen asioista ja vanhemmat halusivat toteuttaa vanhemmuuttaan yhdessä sijaishuoltopaikan rinnalla. Keskeisiä tekijöitä, jotka tukivat lasten vanhempien ja työntekijöiden onnistunutta yhteistoimintaa olivat hyvä vuorovaikutus, luottamus, sosiaalinen tuki sekä osallisuus.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social care

MÄKIPÄÄ, KIRSI

TOGETHER FOR THE CHILD´S BEST – Building
Blocks of Parallel Parenting in a Small Group Home

Bachelor´s Thesis

49 pages

Supervisor

Tuija Suikkanen-Malin, Senior Lecturer

Commissioned by

Tuija Suikkanen-Malin

April 2014

Keywords

child welfare, foster care, shared parenting, social capital,
participation

Purpose of this study was to explore what kind of cooperation employees of a small group home and parents whose children have been placed in care think about the best interests of a child. Foster care facility has responsibility of a child´s care and education. In addition an essential part of the work of instructors is communication and co-operation with parents. There are a variety of concepts for this kind of team work. In this study this cooperation is called shared parenting. The study was intended primarily to identify the factors of shared parenting that support a child´s interests.

The thesis is a qualitative study using empathy-based stories. In this method, employees and parents wrote a little story according to the given story frame. Approach to research data collection was ecological, respecting ethical values, because the material was handed over to Tuija Suikkanen-Malin, who is working on a Licentiate of the same topic. The place of research was private child welfare facility Pienryhmäkoti Venla.

According to the results, the shared parenting was seen as the realization of the child´s interest. In case of good cooperation the parents of the child understood the reason for the placement, they approved it and the child was given permission to attach to foster care. In spite of placement the child´s parents were interested in their child´s wellbeing and the parents wanted to implement parenting the foster care.

The key factors that also contributed to the children´s parents and employees of successful co-operation were good interaction, trust, social support and inclusion.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSPAIKKANA PIENRYHMÄKOTI VENLA	8
3	KESKEISET KÄSITTEET	9
	3.1 Sijaishuolto	9
	3.2 Rinnakkainen vanhemmuus	11
	3.3 Lapsen etu	12
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄ	13
	4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys	13
	4.2 Narratiivisuus	13
	4.3 Eläytymismenetelmä	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
	5.1 Kehyskertomus	16
	5.2 Aineiston keruu	17
	5.3 Aineiston analysointi	18
	5.4 Eettiset kysymykset	20
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	21
	6.1 Vuorovaikutus	21
	6.2 Luottamus	24
	6.3 Sosiaalinen tuki ja kontrollointi	26
	6.4 Osallisuus	29
	6.5 Rakenteet	33
	6.6 Lapsen edun mukaiset tarinat	35
7	YHTEENVETO	36
	7.1 Sosiaalinen pääoma ja sosiaalinen tukeminen	36
	7.2 Tutkimustulokset yhdessä	40

8 POHDINTA	40
8.1 Tulosten tarkastelua	40
8.2 Opinnäytetyön prosessi	47
LÄHTEET	50

1 JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen tilastojen mukaan lastensuojelun asiakkaiden määrä on edelleen kasvussa. Vuoden 2012 tilastoissa voidaan kuitenkin nähdä, että uusien huostaanottojen sekä kiireellisten sijoitusten määrä on aiempiin vuosiin verrattuna hidastunut. Kodin ulkopuolelle on edelleen sijoitettuna suuri määrä lapsia, vuonna 2012 heitä oli 17 830. (THL.)

Kun lapsen hoito ja kasvatusta tapahtuu huostaanoton, kiireellisen huostaanoton tai muun väliaikais määräyksen mukaisesti kodin ulkopuolella, puhutaan sijaishuollosta. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapselle tasapainoinen ja turvallinen kehitys sekä hyvinvointi. Lapsen sijoittava kunta vastaa siitä, että lapsen sijoituspaikka on lapsen yksilöllisten tarpeiden mukainen. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoidona tai muulla lapsen tarpeet huomioonottavalla tavalla. Vuonna 2012 lastensuojelulakiin (50. §) tehdyn muutoksen mukaan lapsen sijaishuolto pyritään järjestämään ensisijaisesti perhehoitona ja laitoshuoltoa käytetään silloin, kun riittävät tukitoimet tai perhehoito eivät riitä turvaamaan lapsen etua. (Sosiaaliportti.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) korostetaan työskentelyä vanhempien kanssa huostassa pidon tai sijoituksen aikana. Lastensuojelulaissa (50. §) mainitaan, että sijaishuoltopaikkaa valittaessa on otettava huomioon lapsen ja vanhemman mahdollisuus yhteydenpitoon. Lastensuojelulaki (54. §) myös kehottaa lastensuojelun sosiaalityötä sekä sijaishuoltopaikkaa edistämään ja tukemaan lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa. Vanhempien kanssa tehtävä suunnitelmallinen työskentely saa lähtökohdan Lastensuojelulaista (30. §). Lastensuojelun kansallisissa laatusuosituksissa painotetaan, että hyvä yhteistyö yhdessä vanhempien ja sijaishuoltopaikan kanssa edistää lapsen onnistunutta sijoitusta (Lastensuojelun kansalliset laatusuositukset, 25).

Silloin kun vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta on siirretty pois lapsen biologisilta vanhemmilta, tulisi työskentelyssä huomioida lapsen ainutlaatuinen suhde omiin vanhempiinsa. Ratkaisevaa ei ole ajatella, että lapsen sijoitus tuo ratkaisun ongelmiin, vaan olennaista on se, mitä sijoituksen aikana tapahtuu. Juuri lapsen ja vanhemman välisen suhteen ainutlaatuisuutta ja tämän suhteen korjaamista ja vahvistamista voidaan pitää lapsen eheytyksen lähtökohtana. (Pitkänen 2011, 22, 118.)

Sen lisäksi, että aihe kiinnosti itseäni, se tuntui ajankohtaiselta Pienryhmäkoti Venlassa, jolle teen opinnäytetyöni. Venlassa oli tuolloin keskitytty lisäämään työntekijöiden perhetyön osaamista koko henkilökunnalle suunnatulla perhetyön täydennyskoulutuksella. Tämän lisäksi työskentelin itse Silta-työskentelyssä, joka tukee myös lapsen edun mukaista työskentelyä vanhempien kanssa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada selville, minkälaisen yhteistyön Venlaan sijoitettujen lasten vanhempien ja työntekijöiden välillä ajatellaan tukevan lapsen etua. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, mitä yhteisyydessä tulisi ottaa huomioon, että se edesauttaisi onnistunutta yhteistoimintaa vanhempien ja työntekijöiden välillä. Lastensuojelutyössä korostetaan lapsilähtöisyyttä ja vanhempien kanssa tehtävässä työssä saataan pelätä, että huomio työskentelyssä vähentäisi lapsen asemaa olla työskentelyn keskipisteenä. Tämän vuoksi haluan sisällyttää tutkimukseeni näkökulman lapsen edusta.

Aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia on vähän ja niissä on keskitytty enemmän vanhemman asemaan asiakasprosessin eri vaiheissa ja vanhemman ja työntekijän suhdetta on tarkasteltu suhteessa sosiaalityöntekijään. Pekkarisen (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus -raportissa todetaan, että niin sijaishuollon tutkimiselle eri muodoissa kuin huostaan otettujen lasten läheissuhteiden tutkimiselle on tarvetta (Pekkarinen 2011, 64).

Käytän tämän tutkimuksen tietopohjana Pitkäsen (2011) tekemää käytäntötutkimusta Vastuun paikka!. Tutkimuksessa Pitkänen on antanut äänen huostaan otettujen lasten vanhemmille ja tutkimuksessa kerrotaan vanhempien kokemasta tuesta, lastensuojelutyöstä sekä vanhemmuudesta lapsen sijoituksen aikana. Omassa tutkimuksessani käyttämä käsite rinnakkainen vanhemmuus löytyy Pitkäsen tutkimuksesta. Toinen tutkimus, johon tukeudun työssäni, on Laakson (2009) tekemä väitöskirja Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tässä tutkimuksessa Laakso on pyrkinyt jäsentämään ja käsitteellistämään lastenkodissa tehtävää arkista työtä ja tutkimuksen yhtenä osana on juuri lasten vanhempien ja työntekijöiden välinen tekemä yhteistyö.

Opinnäytetyöni on laadullinen ja tutkimusaineiston hankintaan käytän eläytymismenetelmää. Tässä menetelmässä työntekijät ja lasten vanhemmat kirjoittavat kukin pienen tarinan annetun kehyskertomuksen mukaisesti. Tarkoituksena on saada selville vanhempien ja työntekijöiden ajatuksia onnistuneesta yhteistoiminnasta sekä siihen vai-

kuttavista tekijöistä. Tutkimuksen toteutuspaikkana on Pienryhmäkoti Venla, jossa myös itse työskentelen.

2 TUTKIMUSPAIKKANA PIENRYHMÄKOTI VENLA

Pienryhmäkoti Venla on vuonna 2004 perustettu yksityinen lastensuojelulaitos, joka sijaitsee Hollolan Salpakankaalla. Se tarjoaa kodinomaiset puitteet seitsemälle huostaan otetulle tai avohuollon tukitoimena sijoitetulle lapselle tai nuorelle. Lisäksi Venlassa on samassa rakennuksessa kolme erillistä tukiasuntoa itsenäistymistä harjoittelevia nuoria varten. (Pienryhmäkoti Venla.)

Venlan toiminta-ajatuksena on tarjota kodinomainen ympäristö, jossa kuitenkin strukturoitu arki ja turvalliset puitteet luovat mahdollisuuden lapsen tai nuoren kehittyä kohti tasapainoista ja eheää aikuisuutta. Työskentely Venlassa perustuu omaohjaaja-työskentelyyn, joka mahdollistaa lapsen tai nuoren yksilöllisten voimavarojen huomiointimisen. Omaohjaaja toimii lapsen rinnalla kulkijana muodostaen turvallisen, pitkäaikaisen ja kuntouttavan aikuiskontaktin. (Pienryhmäkoti Venla.)

Venlassa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on yksi työn johtopilareista. Venlassa halutaan ymmärtää, että lapsen perhe elinympäristöineen on osa lapsen elämää koko hänen elämänsä ajan. Yhteistyötä vanhempien ja muiden lapselle läheisten kanssa tehdään tiiviisti koko lapsen sijoituksen ajan ja vanhemmuuden kunnioittaminen näkyy työskentelyssä. Yhteistyön yhtenä tarkoituksena on tukea vanhempia hyväksymään ja ymmärtämään sijoituksen tarkoitus, joka mahdollistaa lapsen hyvinvoinnin sekä arjessa eheytyksen. (Pienryhmäkoti Venla.)

Lastensuojelussa perhetyö mielletään usein avohuollontukitoimenpiteeksi, jonka tavoitteena on vahvistaa vanhemmuutta siten, että lapsi voi asua kotona ja näin ehkäistään mahdollinen sijoitus kodin ulkopuolelle. Laakso (2009) on väitöskirjassaan halunnut erottaa kotiin tehtävän perhetyön sekä laitokseen sijoitetun lapsen vanhempien kanssa tehtävän työn. Laakso käyttää käsitettä vanhempien kanssa tehtävä työ, kun sillä kuvataan sijaishuoltopaikan ammatillisten työntekijöiden tekemää työtä vanhempien kanssa.

Venlassa perheiden kanssa työskentely on aktiivista, suunnitelmallista sekä tavoitteellista aina silloin, kun se on mahdollista. Venlan kaikki työntekijät ovat saaneet perhetyön täydennyskoulutuksen ja Venlassa vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä puhutaan perhetyönä. Työskentelyssä on keskeistä, että vanhemmat ovat osallisina lastensa elämässä ja heidän toiveitaan kuunnellaan ja huomioidaan ja he ovat mukana lasta koskevissa päätösten teossa. Vanhempien kanssa keskustellaan kasvatukseen liittyvistä asioista ja tarvittaessa heitä tuetaan kotilomien onnistumisessa sopimalla yhteisesti käytänteitä kotiloman ajaksi. Perheiden kanssa vietetään myös yhteistä aikaa, ja näiden tapaamisten sisältöön he saavat itse vaikuttaa. Näin vahvistetaan myös vanhempien ja omaohjaajan välistä suhdetta sekä tarvittaessa tuetaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.

Lapsen, vanhemman ja omaohjaajan välistä suhdetta luodaan ja vahvistetaan myös Venlassa käytössä olevalla Silta-työskentelyllä. Tämä malli on erityisesti vuorovaikutussuhteisiin perustuva ajattelu- ja toimintamalli, jossa lapsi, biologinen vanhempi sekä omaohjaaja ovat kukin yhtä aikaa asiantuntijoina työskentelyssä. Menetelmässä korostetaan sitä, että lapsi on asiantuntija omasta näkökulmastaan, vanhempi on asiantuntijana kertomassa perheen tarinaa vanhemman näkökulmasta ja omaohjaaja omastaan. Ideana työskentelyssä on, että jokainen kertoo ja kuulee tarinoita perheen elämästä ja näin perheen tarina tulee nähdä monesta eri näkökulmasta. Välineitä työskentelylle ovat vuorovaikutuskartoitus, sukupuoli sekä elämänjano ja tapaamiskertoja on kuudesta kahdeksaan. Keskeistä menetelmässä on kokemus kohdatuksi tulemisesta osallistujien välillä ja yhteisten tarinoiden jakaminen. (Kiiskinen 2013, 3.) Työskentelyä ohjaa koulutettu Silta-ohjaaja, ja Venlan visiona on, että tulevaisuudessa mahdollisimman moni työntekijöistä saisi Silta-ohjaajan pätevyyden ja mallia käytetään perheiden kanssa aina silloin, kun se on mahdollista ja lapsen edun mukaista.

3 KESKEISET KÄSITTEET

3.1 Sijaishuolto

Lastensuojelulain 49. §:n mukaan sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Määritelmä ei kuitenkaan pidä

sisällään kaikkia niitä tilanteita, joissa lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle eikä se ole sidottu myöskään ainoastaan huostaanottoon. Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle erilaisilla päätöksillä, joita ovat avohuollon tukitoimena tehty sijoitus, huostaan otto, kiireellinen sijoitus, hallinto-oikeuden väliaikaismääräys sekä jälkihuolto. Edellä mainittujen lisäksi lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös yksityisesti. (Saastamoinen 2010, 4 - 5.)

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, ammatillisena perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeita vastaavalla sijoitusmuodolla. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin sekä lapsen tarpeisiin. Huomiota tulee kiinnittää myös sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee huomioida myös lapsen ikä ja kehitystaso, mahdolliset erityiset hoidon ja tuen tarpeet, koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet sekä harrastukset. Myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee ottaa huomioon sijaishuoltopaikkaa valittaessa. (Saastamoinen 2010, 102 - 104.)

Lähtökohtana sijaishuoltopaikan valinnalle tulee olla lapsen yksilölliset tarpeet. Sijaishuoltopaikan tulee kyetä vastaamaan lapsen tarpeisiin ja erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen mahdollisuuksiin pitää yhteyttä hänelle läheisiin ihmisiin. Vuonna 2012 lastensuojelulakiin tehty muutos korostaa perhehoidon ensisijaisuutta lapsen sijoituspaikkana. Edellytyksenä tälle on kuitenkin oltava, että perheen tulee vastata lapsen tarpeita ja että perhehoidon tukena ovat riittävät tukitoimet. (Sosiaaliportti.) Vuoden 2012 tilastojen mukaan 35 prosenttia lapsista ja nuorista (viimeisin sijoitus) oli sijoitettuna perhehoitoon, mikä oli yhden prosenttiyksikön verran enemmän edellisvuoteen verrattuna. Lapsista ja nuorista 38 prosenttia oli sijoitettuna laitoshuoltoon. Suurta lukua voidaan perustella myös sillä, että laitoshuollon laskennassa ovat mukana myös huostassa olleiden lasten lisäksi muilla perustein kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset, kuten kiireellisesti sijoitetut, avohuollon tukitoimena sijoitetut sekä jälkihuollossa olevat lapset ja nuoret. (THL.)

3.2 Rinnakkainen vanhemmuus

Pitkänen (2011) käyttää Vastuun paikka -käytäntötutkimuksessaan käsitettä ”rinnakkainen vanhemmuus”. Käsitteessä korostuu, ettei vanhemmuutta ole annettu itseltä pois eikä se ole jaettava, vaan vanhemmalla on mahdollisuus toteuttaa sitä yhdessä sijaishuoltoapaikan rinnalla. Tämän ajattelun mukaan kasvatusvastuu lapsesta on sijaishuoltoapaikalla, mutta lapsen ja vanhemman välinen keskinäinen emotionaalinen suhde on ainutlaatuinen sekä yksityinen. Käsitteessä korostetaan vanhemman roolia lapsen elämässä sijaishuoltoapaikan rinnalla, sekä vanhemman mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa lasta koskeviin asioihin ja ratkaisuihin. (Pitkänen 2011, 88, 119.)

Työskentely lapsen vanhempien (tai muiden läheisten) kanssa on osa lapsen kanssa työskentelyä. Lastensuojelutyössä on olennaista lapsen osallisuuden huomioiminen työskentelyn kaikissa vaiheissa ja työskentelyn tulee olla lapsilähtöistä. Tällä tarkoitetaan, että lasta voidaan pitää osaavana ja aktiivisena yksilönä, jonka toiveet huomioidaan lapsen kehitystason mukaisesti. Lapsilähtöisen ajattelun mukaan vanhempien kanssa tehtävässä työssä asioita käsitellään lapsen näkökulmasta käsin. Pitkäsen mielestä ammatillisten käytänteiden suhteen on tärkeää tarkentaa vanhempien roolia sekä vahvistaa lapsisensitiivistä vanhemmuustyötä. Lapsisensitiivisellä vanhemmuustyöllä Pitkänen tarkoittaa sijoituksen aikaista yhteistyötä vanhempien kanssa sekä lapsen edun vahvistamista tukemalla lapsen vanhempia. Pitkäsen mielestä vanhemmuuden tukeminen on tärkeää, mutta sen rinnalla vanhemmat tarvitsevat tukea myös muihin elämän haasteisiin. Näitä voivat olla esimerkiksi toimeentuloon, työllistymiseen tai terveyteen liittyvät asiat. (Pitkänen 2011, 7,14, 21.)

Vanhemmat kokevat huostaanoton usein lapsesta luopumisena tai menetyksenä. Tässä tutkimuksessa se nähtiin ratkaisuna, jonka vanhemmat kokivat haasteena tai mahdollisuutena. Vaikka huostaanotto oli tehty yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa, oli se heille iso ja raskas asia ja merkityksellistä oli, että vanhemmat olivat saaneet olla mukana päätöksenteossa. Vanhempien tukeminen ja mahdollisuus saada ammatillista apua kriisiin oli myös tärkeää. Pitkäsen mukaan sijoituksen edetessä vanhemmat näkivät sijoituksen mahdollistavan lapselle hyviä asioita ja muutokset lapsessa sekä itsessä vahvistivat ajatusta oikeasta ratkaisusta. Tutkimuksessa vanhempien kyky asettua lapsen asemaan sekä kyky tarkastella omia voimavarojaan sivuuttivat vanhempien kokeaman vihan ja tuskan ja auttoivat vanhempia näkemään sijoituksen mahdollisuutena,

jota ei ollut tarvetta katua. Vanhempien jäädessä ilman tukea on riski, että he jäävät työskentelyn ulkopuolelle ja näin saatetaan hukata mahdollisuus muutokseen. (Pitkänen 2011, 65 - 70.)

Tutkimuksessa korostui toimiva yhteistyö vanhempien ja sijaishuoltopaikan välillä, joka tuki vanhempaa ja parhaimmillaan se näkyi muuttuvana ja kehittyvänä vanhemmuutena. Se, miten vanhemmat kokivat suhtautumisen itseensä ja ymmärrys siitä, miksi lapsi oli otettu huostaan, korostuivat myös yhteistyön toimivuudessa. (Pitkänen 2011, 88, 119.) Myös Särkelä (2001) korostaa, että onnistuneessa suhteessa työntekijän ja asiakkaan välillä näkyy asiakkaan kokemus siitä, että hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on. Muita tärkeitä elementtejä hyvään suhteeseen ovat hänen mukaansa luottamus, välittäminen ja jämäkkyys. (Särkelä 2001, 31, 34, 38, 40.)

3.3 Lapsen etu

Lapsen edun määrittely ei ole yksiselitteistä ja usein sitä tarkastellaan lapsen oikeuksien kautta. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) korostaa ihmisarvoa sekä perheen ja yhteiskunnan vastavuoroisia suhteita lasten oikeuksien toteuttamisessa. Kohdealueet kattavat kaikkinaisen huolenpidon, suojelun sekä osallisuuden. (Bardy 2013, 62.) Lapsen edun periaate on kirjattu myös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin (361/1983, 1.§), ja sen mukaan lapsen tarpeet on otettava aina ensisijaisesti huomioon lapsen etua toteutettaessa.

Lastensuojelussa tärkein periaate on lapsen etu. Lapsen edun arviointi ja sen toteuttaminen ovat lastensuojelun päätehtäviä, mutta toisaalta se on myös tehtävistä vaikein. Lapsen etuihin luetaan lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen, läheisten ihmissuhteiden jatkuminen, mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, turvallisen kasvuympäristön, itsenäistymiseen ja kasvamiseen liittyvän vastuullisuuden sekä mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee huomioida. Kaikki nämä tulee huomioida, kun eri toimenpiteiden ja ratkaisujen vaikutuksia arvioidaan suhteessa lapsen etuun. (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 176 - 177.)

Lastensuojeluprosessin jokaisessa vaiheessa tulee huomioida lapsen etu ja oikeudet. Prosessisin haastavin vaihe on usein huostaanoton valmistelu, etenkin jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai vanhempi sitä vastustavat. Huostaanotto voidaan nähdä myös lapsen oikeutena silloin, kun huostaanoton edellytykset täyttyvät. Silloin kun lapsi on sijaishuollossa, tulee hänen asemaansa kiinnittää erityistä huomiota. Lapsella on sijaishuollon aikana oikeus hyvään sosiaalihuoltoon, oikeus hyvään kohteluun sekä oikeus sijaishuoltoon, joka vastaa lapsen tarpeisiin. Lapsen sijoituksen aikana lapselle nimetty oma lastensuojelun työntekijä arvioi lapsen sijoitusta ja varmistaa lapsen edun toteutumisen. Sosiaalityöntekijän rinnalla myös sijaishuoltoon työntekijät sekä lapsen vanhemmat vastaavat lapsen edun toteutumisesta. Heidän kaikkien velvollisuutena on toimia yhteistyössä siten, että lapsen oikeudet toteutuvat. (Saastamoinen 2010, 2.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄ

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisen yhteistyön Venlaan sijoitettujen lasten vanhempien ja työntekijöiden välillä ajatellaan tukevan lapsen edun toteutumista.

Tutkimuskysymykseksi muodostui: Minkä tekijöiden rinnakkaisessa vanhemmuudessa ajatellaan olevan lapsen edun kannalta keskeisiä sijaishuollon aikana?

4.2 Narratiivisuus

Narratiivisuus on tutkimuksessa lähestymistapa, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Käsitteenä narratiivisuus tulee latinan kielestä, jossa substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Suomalaisessa kielellä käsitteelle ei ole vakiintunut nimitystä, mutta Heikkinen käyttää sanoja *tarinallisuus* ja *narratiivisuus* synonyymeinä toisilleen. (Heikkinen 2010, 143.)

Käsitteenä narratiivisuus on monimuotoinen, koska sillä voidaan viitata niin tiedonprosessiin, tutkimusaineiston luonteeseen, aineiston analyysitapoihin kuin tarinoiden

käytännölliseen merkitykseen (Heikkinen 2010, 145). Lähtökohtana narratiiviselle suuntaukselle voidaan ottaa kertojan näkökulma. Tavoitteena voidaan pitää yksilön ainutlaatuisen näkökulman ymmärtämistä sen sijaan, että huomiota kiinnitetään esimerkiksi tarinassa esiintyvien asioiden paikkaansa pitävyyteen. Narratiivisella ajattelulla selitetään inhimillistä toimintaa, jolloin selitettäviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi halut, uskomukset tai toiveet. (Erkkilä 2005, 199 - 200.)

Tutkimuksessa, jossa kerättävä aineisto koostuu tarinoista ja on laadultaan tarinallista, kiinnitetään huomiota siihen, millä tavalla tarinan kertojat antavat merkityksiä asioille tarinoidensa välityksellä (Heikkinen 2010, 143). Tutkijalle narratiivisuus sopii väli-neeksi jo senkin vuoksi, että ihminen ymmärtää narratiivisesti niin omaa elämänsä, kuin toisen elämää. Kerrottujen tarinoiden ajatellaan kuvaavan ihmisen kokemusmaailmaa ja kokemukset kerrotaan tavallisesti tarinan muodossa. Kokemuksen kuvauksina tarinat eivät ole fiktiota tai satuja, vaan niihin suhtaudutaan ihmisen kokemuksina olettaen, että ne ovat kertojalleen tosia. (Erkkilä 2005, 200 - 201.)

4.3 Eläytymismenetelmä

Eläytymismenetelmällä tarkoitetaan tutkijan antamien ohjeiden mukaisesti kirjoitettuja lyhyitä tarinoita tai pieniä esseitä. Tutkija antaa vastaajille kehyskertomuksen ja sen antamien mielikuvien mukaan vastaajat kirjoittavat pienen tarinan, jossa he kuvaavat mitä on täytynyt tai voinut tapahtua ennen kehyskertomuksessa esitettyä tilannetta. Eläytymismenetelmällä kerätyt tarinat eivät kuvaa välttämättä todellisia tapahtumia vaan ne ovat mahdollisia tarinoita siitä, mikä saattaa tapahtua tai mitä eri asiat merkitsevät. Menetelmällä ei haeta vastauksia, miten asiat ovat, vaan ennemminkin miten ne voisivat olla. (Eskola 2010, 72.)

Eläytymismenetelmää pidetään käyttökelpoisena etenkin silloin, kun tutkijan tavoitteena on selvittää ihmisten ajattelun logiikkaa jostakin ilmiöstä. Menetelmänä se ei tarjoa tutkijalle automaattisia ratkaisuja, vaan päinvastoin, se pakottaa tutkijan aktiiviseen teoreettiseen työhön. Tutkimuksen empiiristen aineistojen ei olekaan välttämättä hypoteesien todistaminen vaan niiden keksiminen. Tutkija voi löytää aineiston avulla uusia näkökulmia eikä vain todentaa jo ennestään epäilemäänsä. Eskolan mielestä juuri tämä on laadullista tutkimusta parhaimmillaan. (Eskola 2010, 75, 80 - 81.)

Eläytymismenetelmässä erotetaan kaksi vaihtoehtoa: aktiivinen ja passiivinen. Aktiivisessa vaihtoehdossa on kysymys roolileikistä, jossa henkilöille kuvataan jonkin tilanteen perustekijät ja roolihahmot. Roolihahmot eläytyvät tilanteeseen ja esittävät tilanteen kulun vuoropuhelun avulla. Passiivisessa vaihtoehdossa henkilöille kuvataan tilanne ja eläytyminen tapahtuu kirjoittamalla pieni kertomus. (Eskola & Suoranta 1998, 112 - 113.) Tässä tutkimuksessa eläytymismenetelmän muoto on passiivinen, koska osallistujat kirjoittavat pienen tarinan annetun alkutilanteen mukaan.

Menetelmän olennainen osa perustuu vastaajille annetun kehyskertomuksen variointiin. Tarkoituksena on selvittää vaihtelun vaikutukset vastauksissa, kun jotain keskeistä seikkaa on kehyskertomuksessa muutettu. Kehyskertomuksia voi olla useampi, mutta niissä on olennaista vaihtaa ainoastaan yhtä seikkaa tarinassa. Menetelmän idea on selvittää, mikä vastauksissa muuttuu, kun kehyskertomuksessa muutetaan keskeistä elementtiä. Juuri variointi tekee tästä tiedonhankintamenetelmästä erilaisen moneen muuhun menetelmään nähden. (Eskola 2010, 72 - 73.)

Eläytymismenetelmästä löytyy myös ongelmakohtia ja eräs kysymys on, ovatko kirjoitetut tarinat aitoja ja tuottavatko ne stereotyyppioita. Tarkastelun kohteena voi olla myös, onko tarina kirjoitettu minä-muodossa. Eläytymismenetelmää koskevissa palauttekeskusteluissa on käynyt ilmi, että kirjoittaja kirjoittaa usein omista kokemuksistaan riippumatta siitä, missä muodossa tarina on kirjoitettu. (Eskola & Suoranta 1998, 117 - 118.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin omassa työpaikassani Pienryhmäkoti Venlassa. Olen työskennellyt yrityksessä sen perustamisesta lähtien ja tänä vuonna yhteistä historiaa tulee kertyneeksi kymmenen vuotta. Oma roolini on ollut toimia ohjaajan roolissa, sekä viimeisen seitsemän vuoden ajan olen ollut myös esimiesasemassa. Venlan toiminta-ajatus on minulle tuttua ja olen ollut tiiviisti mukana kehittämässä yrityksen toimintaa yhdessä yrittäjän kanssa. Venlassa työntekijöiden vaihtuvuus on ollut vähäistä, ja kahta työntekijää lukuun ottamatta minulla on tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden kanssa usean vuoden työhistoria.

5.1 Kehyskertomus

Vastaajille annetaan kirjoitelman tueksi orientaatio, jota kutsutaan kehyskertomukseksi ja onnistunut kehyskertomus onkin olennainen eläytymismenettelmäaineiston käyttökelpoisuuden kannalta. Mitään tarkkaa määrää kehyskertomusten määrästä ei ole asetettu, mutta tavallisesti versioita käytetään kahdesta neljään. Kehyskertomuksen tulee olla lyhyt ja napakka, liian pitkässä kehyskertomuksessa vastaajat alkavat kiinnittää huomiota eri asioihin ja kehyskertomukseen sisällytetty variaatio sekoittaa liian monien vihjeiden joukkoon. (Eskola 2010, 73 - 77.)

Valmiita kehyskertomuksia oli käytettävissäni kolme, mutta koska oma tutkimusjoukko oli suhteellisen pieni, päädyin käyttämään vain kahta erilaista, toisistaan eniten eroavaa kehyskertomusta.

Tutkimuksessa käytin seuraavia kehyskertomuksia:

Kehyskertomus 1: *Sijaishuollon asiakasneuvottelu tarina*

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina palvelevan erinomaisesti lapsen etua. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

Kehyskertomus 2: *Sijaishuollon asiakasneuvottelu tarina*

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina olevan vaaraksi lapsen edun toteutumiseksi. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

5.2 Aineiston keruu

Keräsin tarinat huhtikuun ja kesäkuun 2013 välisenä aikana. Pienryhmäkoti Venlan työntekijöiden tarinat keräsin 24.4.2013 työpaikkapalaverin aluksi. Sekoitin ohjeiden mukaisesti kehyskertomusversiot, jolloin vieressä istuvalle henkilölle tuli eri kehyskertomus. Kerroin osallistujille, että kirjoittaminen on vapaaehtoista ja tarinoiden ei tarvitse perustua todellisille kokemuksille.

Jokainen työntekijä ilmaisi suostumuksensa osallistumiseen ja kukin heistä etsi itselleen rauhallisen paikan kirjoittamiselle. Kirjoittamiseen käytettiin aikaa 20 minuuttia. Tehtävän päätyttyä tunnelmat vaihtelivat työntekijöiden keskuudessa. Osa heistä piti tehtävää hankalana ja kertoivat, että annetun kirjoittamisajan olisi tullut olla pidempi. Itse tulkitsin kuitenkin, että tunne hankaluudesta johtui siitä, että tehtävänto tuli heille yllätyksenä ja ajatusten rauhoittaminen muista asioista tehtävään vei osalta hieman enemmän aikaa. Eräs osallistujista harmitteli, ettei hän osannut kirjoittaa ajatuksiaan tarinamuotoon, vaan käytti ranskalaisia viivoja apunaan. Toisistaan poikkeavista kehyskertomuksista ja variaatiosta kerroin osallistujille vasta kirjoittamisen jälkeen.

Pienryhmäkoti Venlaan sijoitettujen lasten vanhemmilta (tai siinä roolissa muuten toimiville) keräsin tarinat yksitellen. Olin kertonut jokaiselle vanhemmalle tutkimuksesta puhelimitse sekä painottanut osallistumisen vapaaehtoisuutta. Kaikki pyytämäni vanhemmat suostuivat ottamaan osaa tutkimukseen ja sovimme puhelimitse ajankohdan kirjoittamiselle. Osallistuvia vanhempia oli neljä ja heidän osaltaan jaoin kehyskertomukset niin, että variaatiot jakaantuivat tasan.

Yksi tarinoista kirjoitettiin (14.5.2013) asiakassuunnitelman yhteydessä sosiaaliviraston kahvilassa sillä aikaa, kun lapsi oli keskustelemassa sosiaalityöntekijänsä kanssa. Kertasin vielä äidille tutkimukseni tarkoituksen ja annoin ohjeistuksen kirjoittamiselle. Siirryin itse istumaan toisaalle kahvilassa turvaten näin äidille rauhan kirjoittamiselle. Jälkikäteen olin tyytyväinen ratkaisuuni yhdistää tarinan kirjoittaminen tähän päivään ja hetkeen, sillä mielestäni äidin oli juuri tämän takia luontevaa ja helppoa asettautua kehyskertomuksessa annettuun tilanteeseen.

Yhden vanhemman (tai siinä roolissa toimijan) tarinan sain 15. kesäkuuta, kun vietimme lapsen rippujuhlia Venlassa. Vanhempi kirjoitti tarinansa juhlien loppupuolella minun turvatessani hänelle rauhallisen paikan ja ajan sitä varten. Myös tämän ajan-

kohdan valintaan olin tyytyväinen, sillä sain vaikutelman, että tunteikkaan päivän jälkeen vanhemman oli vaivatonta osallistua tutkimukseen, johon kuitenkin liittyi juuri hänen lapsensa.

Kaksi muuta tarinaa sain käymällä lasten kotona, vierailut toteutuivat kesäkuun 12. sekä 19. päivä. Molempien käyntien tarkoituksena oli käydä vanhempien kanssa keskustelua tulevasta kesästä ja sopia lasten kotilomiin liittyvistä asioista. Vanhemmat kirjoittivat tarinansa kahvittelun yhteydessä, minun tai vanhemman siirtyessä toiseen huoneeseen. Molemmat vanhemmat käyttivät aikaa kirjoittamiseen noin 15 minuuttia. Myös näiden kirjoittamistilanteiden jälkeen minulle jäi tunne siitä, että vanhempien oli helppoa asettautua tehtävänantoon.

Kirjoittamistilanne saattaa herättää osallistujissa jännitystä, epätietoisuutta sekä uteliaisuutta ja Eskola (1997) kehottaakin purkamaan tilanteen osallistujien kanssa. Tässä vaiheessa on myös luontevaa kertoa, että kehyskertomuksia on useampi. Tutkija saa myös mielenkiintoista tietoa osallistujien kertomista kokemuksista kirjoittamisesta ja suhtautumisesta tehtävään. (Eskola 1997, 76.) Kävimme jokaisen vanhemman kanssa keskustelua tehtävästä ja sen herättämistä ajatuksista. Mielenkiintoista oli, että mielestäni vanhemmat eivät kokeneet itse kirjoittamista ja tilanteeseen eläytymistä yhtä haasteellisena kuin työntekijät. Kaksi vanhemmista kuvasi, että vaikeinta kirjoittamisessa tiedostaa oma toimintansa lapsen vanhempana ja sen merkitys lapsen elämään.

Sain kerättyä tarinoita yhteensä kymmenen, joista kuusi oli Venlan työntekijöiltä ja neljä vanhemmilta (tai siinä roolissa toimijaa). Eläytymismenettelmissä aineiston ei tarvitse olla kovin suuri, koska siihen pätee kylläntymisen periaate: tietyn määrän jälkeen vastausten peruslogiikka alkaa toistaa itseään (Eskola 2010, 76 - 77).

5.3 Aineiston analysointi

Analyysimenetelmäksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin, jolla pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon. Sen tarkoituksena on kuvata tutkittavaa ilmiötä ja luoda siitä selkeä ja sanallinen kuvaus. Siinä analyysiyksiköt valitaan tarkoituksen mukaisesti, eivätkä ne ole harkittuja tai ennalta sovittuja. Aineistolähtöinen analyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi: 1) aineiston pelkistäminen

eli redusointi, 2) aineiston ryhmittely eli klusterointi ja 3) teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95,108.)

Aineiston redusoinnilla tarkoitetaan sitä, että aineistosta karsitaan pois epäolennainen. Aineistosta voidaan etsiä tutkimuskysymyksen avulla niitä kuvaavia ilmaisuja ja ne voidaan alleviivata värikynillä ja kirjoittaa peräkkäin paperille. Tutkijan tulee myös määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109 - 110.) Aloitin analyysin tekemisen tulostamalla tarinoista useita kopioita. Olin kirjoittanut tarinat puhtaaksi heti keräämistilaisuuksien jälkeen ja siirtänyt alkuperäiset kirjoitukset syrjään. Pelkäsin erityisesti tunnistavani käsialasta tarinan kirjoittajan ja sen mahdollista vaikutusta tarinoiden tulkintaan. Luin tarinoita yhä uudestaan ja uudestaan muodostaen niiden sisällöstä kokonaiskuvan. Tämän jälkeen merkitsin värikynällä sanat tai lauseenosat, joiden katsoin kuvaavan yhteistyötä eri osapuolten kesken ja kirjoitin listaksi kaikki alkuperäisilmaukset. Tämän jälkeen muodostin alkuperäisilmauksista pelkistetyt ilmauksen, esimerkiksi:

”Keskustelussa otimme huomioon kaikkien mielipiteet...” tai

”Katin mielipidettä toki kuunnellaan kotikäyntien tiheyden suhteen...”

pelkistin ilmaukseksi *”mielipiteiden huomioonottaminen”*

Aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa aineistosta löydettyistä alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia tai eroavuuksia kuvaavia käsitteitä. Sen jälkeen samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, ja kokonaisuus nimitetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin, jolloin aineisto tiivistyy. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Jatkoin aineiston analysointia ryhmittelemällä pelkistetyt ilmaukset alaluokiksi. Esimerkiksi:

”Mielipiteiden huomioonottaminen”, ”Kuulluksi tuleminen”, sekä ”Yhdessä sopiminen” muodostuivat luokaksi *”Asioihin vaikuttaminen”*.

Ryhmittelyn jälkeen aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä valikoidun tiedon perusteella. Tätä käsitteellistämistä eli abstrahointia jatketaan niin kauan kuin se aineiston sisällön kannalta on

mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Jatkoain analysointia yhdistämällä ensin alaluokat yläluokiksi ja yläluokat pääluokiksi. Esimerkiksi ”*Asioihin vaikuttaminen*” eteni käsitteeksi ”*Osallistuminen päätöksentekoon*” josta seurasi ”*Osallistuminen*”. Lopuksi sain muodostettua viisi käsitettä, jotka olivat vuorovaikutus, luottamus, sosiaalinen tuki, osallisuus sekä rakenteet. Koska tarinoita oli kahdenlaisia, lapsen edun mukaisia sekä lapsen edulle vaaraksi olevia, tein analyysit erikseen kummastakin ryhmästä.

5.4 Eettiset kysymykset

Kuula (2006) toteaa, että tutkimusprosessissa etiikka moraalisisina päätöksinä kattaa kaiken aiheen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin saakka (Kuula 2006, 11). Tutkimus toteutettiin omalla työpaikallani, ja pohdin oman asemiani merkitystä tutkijana tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimukseen osallistuvia tulee informoida osallistumisen vapaaehtoisuudesta, tutkimuksen tavoitteesta, aineistonkeruumenetelmästä, annettujen tietojen käyttötarkoituksesta sekä niiden suojaamisesta (Kuula 2006, 102). Työntekijöiden vapaaehtoisuuden toteutumista voi tarkastella kahdella eri tapaa. Työntekijöitä oli informoitu tutkimuksesta aikaisemmin ja kirjoitustilaisuuden aluksi kerroin tutkimuksesta tarkemmin ja painotin osallistumisen vapaaehtoisuutta. Kirjoitustilanne tuli kuitenkin heille yllätyksenä, ja sen toteuttaminen työaikana työpaikkapalaverin yhteydessä ei välttämättä tehnyt helpoksi kieltäytyä osallistumisesta. Kuula kirjoittaa ns. portinvartijan roolista, jossa organisaation johto on antanut luvan toteuttaa tutkimus organisaatiossa, ja tämä voi saada työntekijät ymmärtämään, että heillä on velvollisuus osallistua siihen (Kuula 2006, 145). Kirjoitustilanteen jälkeen käydyistä keskusteluista päätellen uskoin, että jokainen työntekijä osallistui tutkimukseen vapaaehtoisesti ja omasta halustaan ja hämmennystä heissä herätti enemmän juuri itse kirjoittamisen vaikeus.

Kaikki neljä vanhempaa lupasivat osallistua tutkimukseen tarvitsematta harkinta-aikaa päätöksenteolle. Minulle jäi tunne siitä, että he halusivat ottaa osaa puhtaasti auttamisen halusta sekä mahdollisuutena olla osallisina tutkimuksessa, joka koskettaa heitä itseään ja heidän lapsiaan. Kuula korostaa vapaaehtoisuuden merkitystä erityisesti silloin, kun tutkimusaineistoa kerätään viranomaisen toiminnan yhteydessä ja tutkijan tulee myös varmistaa, ettei asiakas otaksu kieltäytymisen tuovan hänelle jotain negatiivisia seurauksia (Kuula 2006, 108).

Tutkimusta tehdessä tutkijan tulee kyetä objektiivisuuteen, eli hänen omat mielipiteensä eivät saa vaikuttaa tutkimuskohteen ominaisuuksiin ja hänen tulee välttää subjektiivisia kannanottoja. Tutkijan tulisi sulkea pois kaikki epäolennainen itsensä ja tutkimuskohteen välisestä suhteesta ja vaikeinta tämä on, mikäli tutkija joutuu elämään yhdessä tutkimuskohteensa, esimerkiksi jonkin yhteisön kanssa. (Mäkinen 2006, 29.) Se, että toteutin tutkimuksen omalla työpaikallani, jonka toimintatavat, ajatukset sekä ihmiset olivat minulle tuttuja, vaati itseltäni jatkuvaa pohdintaa ja päätöksentekoa siitä, olivatko kyseessä oma uskomukseni tai tietämykseni vai tutkimuskohteesta saatu kokemus.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Vuorovaikutus

Lapsen sijoitus on vanhemmille usein kriisi, ja he tarvitsevat aikaa ja tukea sen ymmärtämiseen ja hyväksymiseen. Työntekijän tehtävänä on alkaa rakentamaan suhdetta lapsen vanhempiin heti sijoituksen alkaessa. Tähän viitattiin tarinassa yksi:

”Aina yhteistyö ei ala hyvillä fiilareilla. Esimerkiksi vanhempien puolelta, mutta työntekijän on pitänyt tehdä sillä hetkellä enemmän töitä suhteen luomiseksi.” (T1)

”Ensin tutustumme ja mitä paremmin toisen tuntee, niin tavat, ajatukset tulee tutuiksi...” (T1)

Suhteen luomiseen kiinnitettiin huomiota myös lapsen edulle vaaraksi olevassa tarinassa:

”Valitettavasti emme ole saaneet äitiin luotua luottamuksellista suhdetta...” (T8)

Laakso (2009) havaitsi tutkimuksessaan ajatuksen, että vanhempien kanssa työskentelyssä olisi jonkinlainen etenemislogiikka. Tämän mukaan ensin käsiteltäisiin arkisia ja pienimuotoisia asioita, joiden avulla synnytetään luottamuksellista suhdetta vanhem-

paan ja vasta tämän jälkeen siirryttäisiin käsittelemään hankalampia asioita. Laakso puhuu työntekijän varovaisuudesta ja siitä, että työntekijä usein havainnoi asioita, muttei koe omaksi tehtäväkseen toimia aktiivisesti, vaan toimii enemmänkin tarkkailijan asemassa. Toisaalta hän näkee tämän työorientaation luovan pohjaa luottamuksellisen suhteen syntymiselle ja toisaalta tämä herättää kysymyksen työntekijän vastuullisuudesta tehdä päätöksiä, jotka turvaavat lapsen edun. (Laakso 2009, 214 - 215.)

Toimivalla vuorovaikutuksella oli suuri merkitys työntekijän ja vanhemman väliselle yhteistyölle. Vastauksissa hyvän vuorovaikutuksen ominaispiirteitä olivat kuunteleminen, tiedon välittäminen sekä avoimuus. Lapsen edun mukaisissa tarinoissa vanhempi ja työntekijä korostivat avoimuutta keskinäisessä suhteessaan:

”... kertoa ajatuksia rehellisesti, avoimesti.” (T1)

”Haluamme lapselle tunteen ympärillä olevista pysyvistä ja turvallisista aikuisista, jotka pystyvät.. ja avoimeen vuorovaikutukseen.” (T4)

Vuorovaikutusosaaminen on laaja erityisosaamisen alue, joka käsittää kaikki kommunikoinnin ja suhteen luomisen taidot. Siihen luetaan itse keskustelu, tavat keskustella ja luoda yhteistyötä perheen ja työntekijän välillä. Vuorovaikutuksessa työntekijä ja vanhempi vaikuttavat vastavuoroisesti toisiinsa monella tasolla, tuottaen samalla tietoa ja luoden yhteistyötä. Ilman vuorovaikutusta on mahdotonta ymmärtää ihmisen toimintaa tai käyttäytymistä ja vuorovaikutuksen kautta näemme sen, mitä olemme tai haluaisimme olla. (Rönkkö & Rytönen 2010,165.)

Vuorovaikutusosaamisessa vaaditaan ymmärrystä siitä, miten kommunikaatio rakentuu, kuinka erilaiset äänet ja näkemykset pääsevät esiin ja kuinka hyvä vuorovaikutus tuottaa uutta ymmärrystä. Vuorovaikutusosaamisessa dialogisuus on keskeinen käsite. Sillä tarkoitetaan pyrkimystä yhteisen ymmärryksen rakentumiseen ja taitoa edistää vuorovaikutuksen kulkua siihen suuntaan. Dialogisuuteen kuuluu vastavuoroisuus, jossa jokainen osapuoli pääsee vaikuttamaan sen rakentumiseen. (Mönkkönen 2007, 28, 86 - 87.)

Sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot voidaan lukea vuorovaikutukseen. Sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan vuorovaikutuksen luonnetta ja siihen liittyviä erilaisia laadullisia piirteitä. Sosiaaliset taidot taas ovat ihmisen tapa olla vuorovaikutuksessa toisen kans-

sa ja siihen luetaan kyky kuunnella, tehdä yhteistyötä ja aloitteiden tekeminen, jotka muut hyväksyvät. Vuorovaikutustaidot alkavat kehittyä jo syntymän jälkeen, ja ne kehittyvät kokemusten kautta jatkuvassa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tämän vuoksi ihmisen tapa olla vuorovaikutuksessa kertoo aina jotain niistä ympäristöistä, joista hän on saanut vaikutteita. (Rönkkö & Rytönen 2010, 166.)

Tarinoissa vuorovaikutusta kuvattiin myös yhteydenpidolla kodin ja sijaishuoltopaikan välillä. Yhteydenpitoa toteutettiin puhelimitse ja vanhemmille kerrottiin lapsen arjesta pienryhmäkodissa. Työntekijä ja vanhempi jakoivat ajatuksiaan esimerkiksi yhteisistä arvoista ja käytänteistä pienryhmäkodin ja kodin välillä. Yhteydenpidon säännöllisyyteen ja tiedonkulkuun viitattiin seuraavasti:

”Puhumme neuvottelussa siitä, miten helppoa on ollut luonteva vuorovaikutus viikoittaisten puhelujen ja kuulumisten osalta...” (T4)

”Toteamme neuvottelussa vielä, miten hienoa on ollut... sekä hyvä tiedonkulku ja sen merkitys.” (T4)

Työntekijä kuvasi vähäistä ja puutteellista tiedonkulkua seuraavasti:

”...ei ole ollut mahdollista muodostaa todenmukaista ja ajan tasalla olevaa käsitystä perheen tilanteesta...” (T6)

Vähäinen vuorovaikutus ja yhteydenpito liitettiin kaikkiin lapsen edulle vaaraksi oleviin tarinoihin. Kolmessa tarinassa käsiteltiin lapsen kotilomiin liittyviä tapahtumia ja huolenaiheina olivat vanhempien ja lapsen oma päihteidenkäyttö sekä lapsen muu rajaton käyttäytyminen kotiloman aikana. Kaikesta huolimatta lapsen kotilomat mahdollistui, koska:

”Yhteydenpito kaikkien osapuolten kesken välillä ollut hankalaa ja osittain puutteellista...” (T6)

”Turha ongelmista on puhua ”arkiaikuisten” kanssa...” (T9)

Yhdessä neuvottelussa (lapsen edulle vaaraksi) isä ei ollut läsnä lainkaan ja työntekijä kertoi, että isän yhteydenpito myös lapseen oli ollut vähäistä. Isän saaminen mukaan perhetyöhön tai muuhun työskentelyyn ei ollut onnistunut:

”... hän ei muutenkaan ole satunnaisia kertoja lukuun ottamatta suostunut kanssamme yhteistyöhön.” (T8)

Toimiva vuorovaikutus näkyi molemmissa tarinatyypeissä tekijöinä, jotka joko tukevat onnistunutta ja lapsen edun mukaista yhteistoimintaa tai estävät sen toteutumisen. Pitkäsen (2011) haastattelemat vanhemmat pitivät vuorovaikutuksessa työntekijän kanssa tärkeinä mahdollisuutta neuvotteluun ristiriitatilanteissa ja he näkivät myös oman aktiivisuuden ja halun osallistua lapsen asioihin merkittävänä tekijänä silloin, kun kyse oli lapsen parhaasta. Vanhemmat myös toivoivat tulevansa kohdatuksi vanhempana, eikä aikuisena (Pitkänen 2011, 39,53.)

6.2 Luottamus

Luottamusta työntekijän ja vanhemman välisessä suhteessa pitivät tärkeänä molemmat osapuolet.

”Jotta yhteistyömme on sujuvaa, täytyy meidän kaikkien toimijoiden kesken olla keskinäinen hyvä luottamus.” (T5)

Eräs vanhempi kertoi lapsen kotilomien aikaisista tapahtumista ja siitä, etteivät ne olleet sujuneet sovitulla tavalla. Hän kuvasi tilannetta näin:

”... ja yhdessä lapsen kanssa annettu ymmärtää, että lomat mennyt ilman mitään ongelmia.” (T9)

”Kotiasiat on kotiasioita ja niitä on turha sijoituspaikan kanssa sotkea.” (T9)

Laakson (2009) tutkimuksessa työntekijät pitivät vanhemman ja työntekijän välistä luottamusta työskentelyn edellytyksenä ja luottamuksellisen suhteen saaminen näkyi

vahvasti työntekijöiden keskusteluissa. Työntekijöiden mielestä luottamusta mitattiin esimerkiksi sillä, miten vanhemmat uskalsivat kertoa hankalista asioista sekä epäonnistumisista. Työntekijöiden mukaan vanhemman uskallus kertoa kotilomalla tapahtuvista ei-toivotuista asioista kertoo vanhemman kyvystä luottaa työntekijään. (Laakso 2009, 203.) Samankaltaista tilannetta kuvattiin myös seuraavassa tarinassa, jossa asiasta keskusteltiin asiakassuunnitelmanneuvottelussa:

”Palaverissa tulee ilmi, että erilaisia sopimuksia joita olemme tehneet, eivät ole pitäneet.” (T8)

Työntekijä kirjoitti luottamuksesta näin:

”Luottamus osapuolten välillä voi syntyä monella tapaa. Ammatillaisen työssä tärkeää on johdonmukaisuus, saatavilla olo, aito kiinnostus, empatia sekä luotettavuus.” (T5)

Luottamukselle on vaikea luoda täsmällistä määritelmää, koska eri tieteenalat käyttävät termiä kuvatessaan inhimillistä vuorovaikutusta. Ilmosen (2000) mukaan käsite koostuu kahdesta eri osiosta, jotka keskenään muodostavat merkityksiltään ns. ”luottamusrakenteen.” Ensimmäiseksi tarkoitetaan luottamusta tuntemattomiin ihmisiin ja heidän kykyynsä vastata moraalisesti ratkaisuihistaan. Luottamus perustuu totuudessa pysymiseen, solidaarisuuteen sekä moraaliin arvoihin kuten reiluuteen ja sanansa pitämiseen. Toiseksi sillä tarkoitetaan merkitystä luottavaisuudella instituutioita kohtaan. (Ilmonen 2000, 175.)

Hyypä puolestaan kiteyttää luottamuksen määritelmän seuraavasti; *”Luottamus on ihmisen keskinäisiä suhteita koossa pitävä liima. Mitä suurempi perusluottamus vallitsee, sitä helpompi on toimia yhdessä ja keskittyä olennaiseen.”* (Hyypä 2005, 33). Harren on luonut käsitteen *annettu luottamus*, jolla hän tarkoittaa luottamusta, joka on olemassa henkilöiden välillä ennen kuin he ovat edes tavanneet. Tällöin luottamus perustuu rooliin ja toimintaan, joka on määrätynyt ennestään luotettavalle. (Ilmonen 2000, 89.)

Ruuskasen mukaan sen lisäksi, että luottamus kuuluu yhteisöllisyyteen, se on tämän lisäksi hänen mielestään myös henkilön yksilöllinen ominaisuus, toiset vain luottavat enemmän kuin toiset. Tämän hän näkee myös selittyvän taloudellisen aseman mukaan,

sillä huonompituloiset ovat varautuneempia luottamisen suhteen kuin parempituloiset henkilöt. (Ruuskanen 2002, 171 - 172.)

Kahdessa lapsen edun mukaisessa tarinassa välittyi työntekijän ja vanhemman välinen hyvä yhteistyö ja keskinäinen luottamus. Tällöin keskusteluissa kiinnitettiin huomiota myös lapsen tulevaisuuteen:

”... on ilo huomata, että toiminta ja yhteistyö perustuu lasta tulevaisuuteen ja itsenäisempään sekä pärjäämiseen tukevaan toimintaan.” (T3)

”On tärkeää, että lapsella on tieto jatkuvuudesta ja mahdollisuus suunnitella tulevaa.” (T4)

”Jatkossa voisimme ehkä miettiä jaettuja vastuualueitakin lapsen asioissa, joskushan lapsen on aika itsenäistyä ja nojattava enemmän vanhempien tukeen.” (T4)

Luottamuksen voidaan ajatella olevan myös uskoa tulevaan. Luotamme eri laitoksiin ja ihmisiin, koska sillä tavoin tulevaisuus on helpommin ennustettavissa. Kyky luottaa toisiin ihmisiin vähentää epävarmuutta elämässä, mutta silti se ei takaa varmuutta muiden aikeista. Ilmonen mielestä yhteisöllisyyttä tai yhteisöä on vaikea saavuttaa ilman luottamusta. (Ilmonen 2000, 1 - 15.)

6.3 Sosiaalinen tuki ja kontrollointi

Vanhemmuus ei pääty lapsen sijoituksen myötä ja vanhemmilla on merkittävä rooli auttaa lasta sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Lapsella tulisi olla lupa kiintyä sijais-huoltoapaikan aikuisiin, ja tämä saattaa olla vanhemmille vaikea asia kohdata. Vanhempien kokema alemmuuden tunne ja mustasukkaisuus vanhemmuudesta tulisi ymmärtää vanhemman kriisinä ja myös vanhemmat tarvitsevat tässä tilanteessa tukea. (Saastamoinen 2010, 139.)

Vanhemmat kuvasivat lapsen sijoitusta seuraavalla tavalla:

”Vaikka tilanne tuntuu joskus raskaalle...En ole kokenut itseäni ulkopuoliseksi eikä minua ole tyrmätty vanhempana.” (T3)

”... myös minä haluan olla hänelle tärkeä!” (T10)

Työntekijä kirjoitti, että varsinainen työ tehdään palaverin ulkopuolella. Hänen tarinassaan läpinäkyvä ja toisia kunnioittava työskentely työntekijöiden (sekä sosiaalityöntekijän) kesken loi pohjan hyvälle yhteistyölle ja oli myös lapsen etu:

”Kun vanhemmat tulevat.. ja kunnioitetuksi ammattilaisten toimesta.. Tämä on suoraan lapsen etu. ” (T5)

Kuten Pitkänen (2011) toteaa, äidiksi tuleminen, äitinä oleminen ja äitiydessä epäonnistuminen ovat ihmisarvon puntareita. Äitiys on elämänalue, jossa epäonnistuminen on traumaattista ja se rikkoo itsearvostuksen. Luonnollinen vastareaktio tälle on äidin tuntema katkeruus ja viha. (Pitkänen 2011, 70.)

Kahdessa (lapsen edulle vaaraksi) tarinassa vanhempien tunteet sijoitusta ja sijaishuoltopaikkaa kohtaan olivat negatiiviset. Toinen vanhemmista kirjoitti puheluistaan lapsensa kanssa näin:

”Näissä hetkissä minulla on ollut tapana luvata, että haukun kodin työntekijät...” (T10)

Yksi vanhemmista kertoi saaneensa myös itse tukea työntekijöiltä:

”... ja saanut tukea selvitä vanhemmuudesta.” (T3)

”... ja työskentely on aikuista ja lasta tukevaa.” (T3)

Sosiaalisen tuen tavoitteena on lisätä asiakkaan selviytymistä ja pärjäämistä. Tällä ei tarkoiteta ainoastaan taloudellista tukea, vaan sosiaalinen tuki voidaan jakaa viiteen eri tuen muotoon. Aineelliseen tukeen luetaan raha, tavarat ja esimerkiksi apuvälineet. Toiminnallinen tuki koostuu palveluista, kuten kuljettamisesta tai kuntouttamisesta. Tiedollinen tuki on opastusta, neuvontaa ja harjoittelua. Empatia, rakkaus ja kannus-

taminen liitetään emotionaaliseen tukeen ja uskonto, filosofia ja yhteinen aate puolestaan henkiseen tukeen. (Kumpusalo 1991, 14.)

Lapsen kotilomiin liittyviä huolia esiintyi kolmessa lapsen etua vaarantavissa tarinoissa ja huolen toivat esiin sekä työntekijät, että vanhemmat:

”... vaikka on huoli, ettei kotilomat ole lapsen edun mukaisia.” (T6)

”Äiti ei halua asettaa rajoja ja meillä on epäily, että äiti ostaa alkoholia ja sallii niiden juomisen.” (T8)

”Lapsi saanut kotilomilla mennä ja tulla miten sattuu...” (T9)

Työntekijöiden tehtävänä oli turvata lapsen olosuhteet myös kotiloman aikana. Molemmissa tarinatyypeissä asiasta keskusteltiin asiakassuunnitelmanneuvottelussa:

”Puhuimme ensin miksi tähän on tultu että sääntöjä yhdessä mietimme...” (T2)

”Haluamme palaverissa tuoda esiin huolestumisemme lapsen kotilomien sujumisesta.” (T8)

Vastauksissa kuvattiin, että työntekijät laativat yhdessä vanhempien kanssa kotilomasääntöjä lomien ajalle. Silloin kun työntekijöillä oli huoli siitä, mitä lapsen kotiloman aikana tapahtui, he saattoivat tehdä tarkistussoittoja kotiin:

”Äiti vaikuttaa itse myös päihtyneeltä lomien tarkistussoittojen aikaan.” (T8)

Samassa tarinassa kävi ilmi (pitkä välimatka sijaishuoltoapaikan ja kodin välillä), että työntekijän mielestä pelkkä soitto kotiin ei ollut riittävä keino varmistaa vanhemman kunto loman aikana:

”... esimerkiksi sosiaalipäivystyksen käynteihin lomilla...” (T8)

Laakso (2009) jakaa vanhempien kanssa tehtävän työskentelyn kolmeen eri osa-alueeseen: käytännölliseen kasvatuskumppanuuteen, vanhemmuuden kontrollointiin

sekä vanhemmaksi houkutteluun. Vanhemmuuden kontrollointia tarvitaan silloin, kun vanhempien elämäntilanne tai kunto edellyttää arviointia ja vanhemmuuden kontrollointia. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi erilaisina tarkistuskäytäntöinä, vanhemman ja lapsen tapaamisten sääntelynä tai kanssakäymisen rajoittamisena. (Laakso 2009, 204.)

Myös Laakson (2009) tutkimuksessa kontrolloinnin tarve liittyi useimmiten lapsen ja vanhemman yhdessäoloon kotilomien tai lomien aikana. Lapsen kotilomia ei helposti peruttu ja tätä perusteltiin vedoten vanhempien juridisiin oikeuksiin, neuvottelussa sovitun käytäntöön tai siihen, että lomien perumista ei tule käyttää rangaistuskeinona. Työntekijät saattoivat myös ajatella, että lapsi on elänyt pitkään perheen olosuhteissa eikä lyhyen loman katsottu vaarantavan lapsen hyvinvointia. Keinoina varmistaa esimerkiksi vanhempien kunto käytettiin tarkistussoittoja, tarkistuskäyntejä sekä vanhemman velvoitetta noutaa lapsi itse lastenkodilta. (Laakso 2009, 205 - 206.)

6.4 Osallisuus

Kokemus osallisuudesta oli tärkeää niin lapsen, vanhemman kuin työntekijän kohdalla.

”Katin mielipidettä toki kuunnellaan kotikäyntien tiheyden suhteen...”

(T4)

Lapsen mielipiteen huomioon ottamiseen viitattiin suoraan kahdessa lapsen edun mukaisessa tarinassa. Molemmissa käsiteltiin lapsen kotilomia, joko niiden määrää tai kotilomien onnistumiseen vaikuttavien sääntöjen laatimista. Tarinassa kaksi neuvottelussa pohdittiin yhdessä lapsen, vanhempien, sosiaalityöntekijän sekä pienryhmäkodin työntekijän kanssa kotilomasääntöjä:

”Lasta kuullaan myös mitä hän toivoo, mitkä hänelle tärkeitä.” (T2)

Epäsuorasti lapsen osallisuus mainittiin myös seuraavassa lapsen edun mukaisessa tarinassa:

”Kaikki palaverissa olleet kokevat tulleen kuulluksi. Lapsi on palaverin jälkeen tyytyväinen ja ymmärtää, mistä on kyse.” (T5)

Lapsen oikeus osallisuuteen on laissa määritelty kansallisella sekä kansainvälisellä tasolla. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS, SopS 60/1991) velvoittaa myös julkisen vallan käyttäjät takaamaan lapsille mahdollisuuden mielipiteen ilmaisemiseen sekä osallistumisen kaikissa heitä koskevissa asioissa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Myös Suomen perustuslaissa (Perustuslaki 731/1999 6. §) sanotaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisina yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tasolla. Sosiaalihuollon asiakaslaissa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 10. §) säädetään, että alaikäisen lapsen mielipide ja toivomukset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117 - 118.)

Lastensuojelulaki (417/2007) ottaa vahvasti kantaa lapsen oikeuteen osallisuuteen. Laissa korostetaan lapsen mahdollisuutta osallisuuteen lastensuojeluprosessin jokaisessa vaiheessa. Lapsen iästä riippumatta hänen mielipide ja toivomukset tulee aina selvittää ja lapselle tulee myös antaa tietoa häntä koskevissa asioissa. Lastensuojelulaki mahdollistaa myös lapsen aktiivisen huomioimisen ja mukaan ottamisen koko prosessin ajan velvoittamalla työntekijän tapaamaan lasta henkilökohtaisesti ja ottamalla lapsen mukaan häntä koskeviin suunnitelmiin. Tämä auttaa lasta paremmin ymmärtämään omaa tilannettaan aikuisen näkökulmasta, antaa vaihtoehtoja tilanteen ratkaisemiseksi sekä antaa lapselle tiedon, miten hän voi itse vaikuttaa omiin asioihinsa. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 118.)

Lasten osallisuutta on totuttu tarkastelemaan ominaisuutena, jota on paljon, vähän tai ei ollenkaan. Tätä ajattelua on kritisoinut Thomas (2002), jonka mielestä osallisuuden tarkastelu tulee jakaa eri ulottuvuuksiin, joiden mukaan lapsen kokemus osallisuudesta muuttuu. Thomasin mukaan osallisuus rakentuu kuudesta eri ulottuvuudesta:

- mahdollisuus valintaan
- mahdollisuus saada tietoa tilanteesta, prosessista sekä omista oikeuksista
- mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin

- mahdollisuus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan
- mahdollisuus saada apua itsensä ilmaisemiseen
- mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Edellä mainittuja ulottuvuuksia voidaan tarkastella esimerkiksi lapsen asiakassuunnitelmapalaverin kautta. Lapsen mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta palaveriin on osallisuutta, samoin se, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa siihen, keitä palaveriin osallistuu. (Oranen 2008, 10 - 11.)

Orasen (2007) mukaan osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vastavuoroisesta toiminnasta, jonka edellytyksenä on yhteisön jäsenten huomioonottaminen ja vastaavasti jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä. Olennaista tässä suhteessa on juuri vastavuoroisuus, sillä jäsenellä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa, jos hän ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa. Osallisuuteen kuuluu oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista ja mahdollisuudesta oman mielipiteen ilmaisemiseen, tämä mahdollistaa myös asioihin vaikuttamisen (Oranen 2007, 9.)

Vanhemmat ja perhe ovat lapselle aina tärkeitä tilanteesta riippumatta. Vanhemmilla on keskeinen rooli lapsen elämässä ja siksi vanhempien osallisuutta ei pidä sivuuttaa lastensuojelutyössä, vaikka lapsi onkin työn keskipisteenä. Työntekijän tulisi nähdä vanhemmat oman lapsensa parhaana tuntijana ja heidän näkemys lapsesta ja omasta vanhemmuudestaan tulee huomioida. Vanhempien tulisi olla sekä osallisia tiedon tuottajina sekä myös olla mukana arvioimassa lapsen tilannetta ja mitä varhaisemmassa vaiheessa vanhemmat otetaan mukaan työskentelyyn, sitä paremmin he siihen sitoutuvat. (Muukkonen 2009, 138 - 139.)

Vanhempien osallisuus yhteistyöhön vaikuttavana tekijänä oli mukana kaikissa viidessä lapsen edun mukaisessa tarinassa. Osallisuuteen sisällytettiin kuulluksi tuleminen, mielipiteiden huomioiminen sekä mahdollisuus olla mukana vaikuttamassa lasta koskeviin päätöksiin.

Seuraavassa asiakassuunnitelmaneuvoittelussa pohdittiin lapsen kotilomia ja tarinasta voi päätellä, että työntekijöillä tai vanhemmilla oli jonkinlainen huoli niistä, koska neuvottelussa laadittiin yhteisiä sääntöjä kotilomien ajalle:

”Vanhemmat kertovat ensin oman näkemyksensä, toiveensa ja mitkä säännöt kokevat heidän perheelle tärkeiksi.” (T2)

Myös seuraavassa esimerkissä vanhempi kertoi, miten asioista oli sovittu yhdessä:

”Sovimme yhdessä myös kasvatukseen liittyviä yhteisiä ajatuksia ja arvoja, sekä arkiseen elämään liittyviä rajoja ja arjen rytmin yhtäläisyyksiä.” (T4)

Huostaanoton jälkeen lapsen arki rakentuu sijaishuoltopaikassa ja vanhemmuuden tehtävät kokevat muutoksen. Pitkäsen (2011) haastattelemat vanhemmat eivät kuitenkaan nähneet huostaanoton tarkoittavan vanhemmuudesta luopumista tai vastuun siirtämistä kokonaan sijaishuoltopaikalle. Vanhemmat osallistuivat lapsen arkeen pitämällä yhteyttä lapseen sekä sijaishuoltopaikkaan. Vanhemmat kokivat tärkeänä asiana olla tietoisia lapsen arjesta. (Pitkänen 2011, 78 - 79.) Tätä ajatusta tuki myös seuraava vanhemman kommentti:

”Olen saanut selkokielellä kaiken tarvittavan tiedon lasta koskevissa asioissa, toiminnassa.” (T3)

Kuulluksi tuleminen oli tärkeää niin vanhemmille kuin työntekijöille:

”Keskustelussa otimme huomioon kaikkien mielipiteet.” (T2)

”Koen, että minulla on ollut mahdollisuus vaikuttaa asioihin, olen tullut kuulluksi aikuisena..” (T3)

”Kaikki palaverissa olleet kokevat tulevansa kuulluksi.” (T5)

Muukkosen (2009) mielestä lapsen ja vanhemman osallisuuden hyödyt ja merkitykset voidaan jakaa viiteen eri luokkaan. Ensimmäinen hyöty on lapsen kuulluksi tuleminen sekä vaikuttamisen mahdollisuus. Tämä mahdollistaa lapselle mielipiteen ilmaisun ja

kertoa oma tarinansa. Parhaimmillaan sen toteutuessa se vaikuttaa työskentelyyn, mitä lapsen hyväksi tehdään lapsen elämäntilanteen parantamiseksi.

Toinen hyöty osallisuudessa on tietohyöty. Sen tavoitteena on jäsentää lapsen kuvaa omasta elämästään ja lapsi saa tietoa itsesään, perheestään sekä lastensuojelusta. Tämä vaikuttaa myös vanhemman käsitykseen lapsesta. Vanhempi saa lisää tietoa lapselta, jota hän ei kenties aikaisemmin ole saanut. Lastensuojelu saa tietoa lapsen kokemuksesta, ja tästä seuraava dialogi lisää kaikkien osapuolien tietoa ja ymmärrystä.

Kolmantena osallisuuden hyötynä voidaan nähdä suojeluhuöty. Lastensuojelun toteuttamiseen liittyy aina jonkinasteista jännitettä. Suojelun ja osallisuuden voidaan nähdä tukevan toinen toisiaan. Neljäntenä hyötynä on, että huolien ja muutostarpeiden lisäksi nähdään lapsen, vanhemman ja viranomaisilla olevat voimavarat, jotka ovat lapsen käytössä tai jotka voisivat tukea lasta ja perhettä. Osallisuuden rikkaus onkin juuri se, että riskien ohella myös suojaavat tekijät tulevat nähdyksi.

Viidentenä hyötynä nähdään arvioinnin moniäänisyys. Asiakas itse on jakamassa kokemuksiaan viranomaisten kanssa, jolloin työn vaikuttavuutta on helpompi arvioida ja hyöty tästä kulkeutuu suoraan lapselle ja perheelle. (Muukkonen 2009, 172 - 173.)

Lasten ja vanhempien sekä työntekijöiden osallisuus on mukana olemista, tekemistä ja vaikuttamista. Lastensuojelulasten ja heidän vanhempiansa kohtaaminen, jakaminen ja kuuleminen liittyvät osallisuuteen. Parhaimmillaan tämä muokkaa työskentelyä sellaiseksi, että kaikki ovat olleet niin merkittävänä osallisina, että voidaan puhua yhteisestä dialogisesta matkasta. (Muukkonen 2009, 175.)

6.5 Rakenteet

Kun lapsi on sijoitettu oman kodin ulkopuolelle, on vastuu lapsen arjesta annettu sijaishuolto paikalle. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on vastata ja hallinnoida lapsen sijaishuollon prosessia. Sosiaalityöntekijän rooli ja sosiaalityöntekijän resurssit tulivat vastauksissa esiin ainoastaan työntekijöiden tarinoissa.

Työntekijä kiinnitti huomiota sosiaalityöntekijän vaihtuvuuteen myös vanhemman näkökulmasta:

”Sosiaalityöntekijä on jälleen vaihtunut... mutta äitiä selvästi ärsyttää vaihtunut työntekijä.” (T8)

Samassa tarinassa työntekijä kertoi, että yhteistyö vanhempien kanssa ei ollut sujunut ja lapsen kotilomat olivat herättäneet huolta työntekijässä. Työntekijä oli kaivannut sosiaalityöntekijältä tukea turvata lapsen kotilomat ja keskustelussa oli tullut ilmi, että perhe voisi kenties hyötyä sosiaalipäivystyksen vierailusta lapsen kotona kotiloman aikana. Tämä ei kuitenkaan mahdollistunut, koska:

”Mahdollisuuksia ei ole esimerkiksi sosiaalipäivystyksen käynteihin lomilla resurssipulan takia.” (T8)

Vastauksissa sosiaalityöntekijään yhdistettiin vaihtuvuus, pätevyys sekä sosiaalityöntekijän resurssit:

”Sosiaalityöntekijä on epäpätevä sijainen ja paikka menee hakuun.” (T8)

”Toimivaa yhteistyötä voivat haitata muun muassa liian vähäiset resurssit esim. sosiaalityössä sekä siitä johtuva kiire.” (T5)

Lapsella tulee olla nimetty sosiaalityöntekijä koko sijaishuollon ajan. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on kokonaisvastuu lapsen asioista ja hänellä on velvollisuus valvoa lapsen edun toteutumista ja huolehtia, että lapsi saa tarvittavat palvelut ja tukitoimet ja että lapsen oma mielipide tulee kuulluksi. Sosiaalityöntekijällä tulee olla myös sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (Kelpoisuuslaki 3. §) mukainen pätevyys. (Saastamoinen 2010, 73 - 74.)

Lapsen edun mukaisissa tarinoissa huomiota kiinnitettiin myös sijaishuoltoapaikan käyttämiin resursseihin. Vastauksissa riittävät resurssit mahdollistivat ajan antamisen lapselle sekä vanhemmalle:

”Koen, että minulle on ollut aikaa...” (T3)

”Kiireettömyys on iso osa kasvatusta.” (T5)

Hyvät resurssit mahdollistivat myös erään vanhemman toiveen säännöllisestä tapaamisesta työntekijän kanssa:

”Sovimme myös oman ohjaajan kanssa ohjaaja-vanhempi keskusteluja kuukauden välein kotikäyntien yhteyteen...” (T4)

Yksi työntekijöistä kuvasi yleisesti hyvää yhteistoimintaa työntekijöiden ja vanhempien välillä ja totesi lopuksi näin:

”Jotta tähän tilanteeseen voidaan päästä, tarvitaan resursseja.” (T5)

Lastensuojelulain 59 §:ssä säädetään, että lastensuojelulaitoksessa tulee olla riittävä henkilöstömäärä. Yksikössä, jossa on seitsemän lasta, tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. (Valvira 2012, 24.)

6.6 Lapsen edun mukaiset tarinat

Eläytymismenetelmässä aineisto voidaan analysoida kahteen kertaan. Ensimmäisellä kerralla vastaukset analysoidaan kuin mitkä tahansa vastaukset tutkimuksen aineistossa. Toisella kerralla tutkija kiinnittää huomion erityisesti variaatioon ja sen tuomiin muutoksiin vastauksissa. (Eskola 2010, 73.)

Tutkimuksen kehyskertomuksessa oli muutettu kahta olennaista tekijää; toisessa tapahtumat kuvasivat toimintaa, jossa toteutui lapsen etu ja toisen katsottiin olevan vaaraksi lapsen edulle. Toisistaan kaksi kaukana olevaa näkökulmaa muuttivat vastauksia selvästi.

Vanhemman ja työntekijän välisellä suhteella oli suuri merkitys arvioitaessa lapsen edun toteutumista. Työntekijän ja vanhemman keskinäinen vuorovaikutus, luottamus sekä vanhemmuuden tukeminen nähtiin lapsen etua edistävinä tekijöinä.

Kun vanhemman ja työntekijän välillä vallitsi hyvä vuorovaikutussuhde, he vaihtoivat ajatuksia lapsesta ja sopivat yhdessä lapsen arkeen ja kotilomiin liittyviä asioita. Näissä vastauksissa työntekijä ja vanhempi myös keskustelivat lapsen tulevaisuudesta ja it-

senäistymisestä, mikä puolestaan teki työstä tavoitteellisempaa ja suunnitelmallisempaa. Työntekijöiden osoittama avoimuus herätti vanhemmissa luottamusta sijaishuoltopaikkaa kohtaan. Vanhemmat pitivät tärkeänä avoimuutta niin lapsen kuin toimintaan liittyvissä asioissa, ja myös hyvä tiedonkulku koettiin merkityksellisenä. Luottamuksellisen suhteen syntyminen voitiin nähdä tärkeänä, koska sen puuttuminen kohdistui suoraan lapsen etuun kotilomien aikana.

Myös vanhempien kokema arvostus vanhempana ja vanhempien tukeminen vaikuttivat yhteistyöhön. Tarinoista välittyi, että lapsen sijoituksesta huolimatta vanhempien halu toimia vanhempana ei ollut kadonnut, he olivat kiinnostuneita lapsen asioista ja heillä oli halu olla lastensa tukena. Silloin kun työntekijät eivät olleet tukeneet vanhempia tässä tehtävässä, vanhemmat eivät olleet hyväksyneet lapsen sijoitusta eikä sijaishuoltopaikkaa. Vanhemmat olivat ikään kuin liittolaisia lapsen kanssa sijaishuoltopaikkaa kohtaan ja salasivat työntekijöiltä asioita. Vanhemmat myös halusivat olla lapsilleen mukavia ja välttää riitoja kotilomien aikana. Kahdessa tarinassa vanhemmat perustelivat toimintaansa myös sillä, että he halusivat lapsensa mahdollisimman pian takaisin kotiin. Lapsen edun mukaisissa tarinoissa vanhemmat olivat kokeneet saaneensa tukea itselle sekä vanhemmuuteen.

Osallisuus korostui kaikissa lapsen edun mukaisissa tarinoissa, muttei yhdessäkään lapsen edulle vaaraksi olevassa. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että osallisuutta tulee pitää yhtenä tärkeimmistä työskentelyn elementeistä niin lapsen kuin vanhempien kanssa.

7 YHTEENVETO

7.1 Sosiaalinen pääoma ja sosiaalinen tukeminen

Vuorovaikutus, luottamus sekä normit voidaan liittää sosiaalisen pääoman teoriaan. Sosiaalinen pääoma on käsitteenä monimuotoinen, ja se yhdistetään niin talouteen kuin yhteisöllisyyteen. Itse lähestyin sitä hyödyntämällä tutkijoita, jotka käsittelevät sosiaalisen käsitteen inhimillistä ja yhteisöllistä puolta.

Sosiaalisen pääoman käsitteessä puhutaan usein sosiaalisesta verkostosta ja yhteisöstä miltei samana asiana. Hyypän (2002) mukaan erona voidaan kuitenkin pitää, että sosiaalisiin verkostoihin liitytään siteiden ja suhteiden kautta, kun taas yhteisöt muodostuvat ilman pyrkimystä siteisiin. Erona voidaan nähdä myös, että yhteisöön usein synnyttään tai ajaututaan ja sosiaalisiin verkostoihin myös hakeudutaan. Molemmat kuitenkin liitetään sosiaaliseen pääomaan ja sosiaalisen pääoman katsotaan olevan yhteisön ominaisuus. (Hyypä 2002, 55.) Mielestäni on luontevaa ajatella Pienryhmäkoti Venlaa yhteisönä. Sen toimintaa määrittelevät päivittäiset ja viikoittaiset rytmit, säännöt ja normit. Siihen kuuluvien ihmisten välillä on vuorovaikutusta ja heihin kohdistetaan odotuksia ja velvollisuuksia, joita ei kohdisteta Venlan ulkopuolisiin henkilöihin. Näen myös lasten vanhempien kuuluvan tähän yhteisöön.

Sosiaalinen pääoma kehittyy ihmisten välisissä suhteissa, ja sen voidaan nähdä syntyvän luottamusta ja vastavuoroisuuden normeja korostavassa yhteisössä. Luottamuksen syntymiselle on olennaista keskinäinen vuorovaikutus. Se antaa tietoa toisesta, tämän luotettavuudesta ja varmistaa myös tiedon perille menon. (Ilmonen 2000, 22.)

Ruuskanen (2002) avaa sosiaalisen pääoman käsitteen seuraavasti; ”*Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden tiettyihin ulottuvuuksiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista. Sen myötä sosiaalinen pääoma tehostaa yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja yhteisön hyvinvointia.*” (Ruuskanen 2002, 5.)

Colemanin luoman teorian mukaan sosiaalista pääomaa voidaan tarkastella kolmella eri muodolla. Ensimmäinen sosiaaliseen rakenteeseen liittyvä teoria on velvoite toimia vastavuoroisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että henkilön tehdessä palvelusta toiselle, hän voi odottaa toisen korvaavaan hänelle tämän palveluksen. On olemassa siis kehä, joka perustuu luottamukselle ja Colemanin ajattelun mukaan luottamusta tarvitaan ylittämään palvelusten ja vastapalvelusten välinen aika. Luottamusta pidetään eräistä olennaisimmista sosiaaliseen pääomaan liitettävistä käsitteistä. (Ruuskanen 2002, 10.) Coleman näkee luottamuksen olevan sosiaalista pääomaa, muttei määrittele käsitettä sen tarkemmin, koska hänestä luottamus syntyy yksilöiden välisestä vuorovaikutusrakenteesta, jota on vaikea suoraan tutkia (Ilmonen 2000, 85).

Toisena sosiaalisen pääoman muotona Colemanin teoriassa on informaation kulku verkostossa. Sosiaaliset suhteet tarjoavat helpon ja edullisen kanavan tiedonkululle ja Colemanin mukaan se parantaa yksilön päätöksentekokykyä ja mahdollistaa tavoitteellisen tulosten saavuttamisen. Mitä tiiviimpi verkosto on, sen tehokkaammin ja nopeammin tiedon on mahdollista välittyä. (Ruuskanen 2002, 10.)

Kolmanneksi sosiaalisen pääoman muodoksi Colemanin teoriassa mainitaan normit. Sen mukaan tärkeimpiä normeja ovat ne, jotka edistävät työskentelyä yhteisen hyvän eteen ja luopumista omasta edusta kollektiivisen edun nimissä. Colemanin mielestä normien ylläpito vaatii tiiviitä sosiaalisia verkostoja ja normisto toimii parhaiten silloin, kun yhteisö rankaisee niiden rikkomisesta. Esimerkkinä rangaistuksesta Coleman mainitsee esimerkiksi ryhmästä pois sulkemisen (Ruuskanen 2002, 10.) Colemanin ajattelun mukaan sellaiset normit, joita yhteisö tukee ja palkitsee, ovat sen kaltaista pääomaa, joka vahvistaa esimerkiksi perheitä, koska siinä toimitaan yhteiseksi hyväksi ja siinä toimitaan epäitsekkäästi perheen puolesta (Pulkinen 2002, 39).

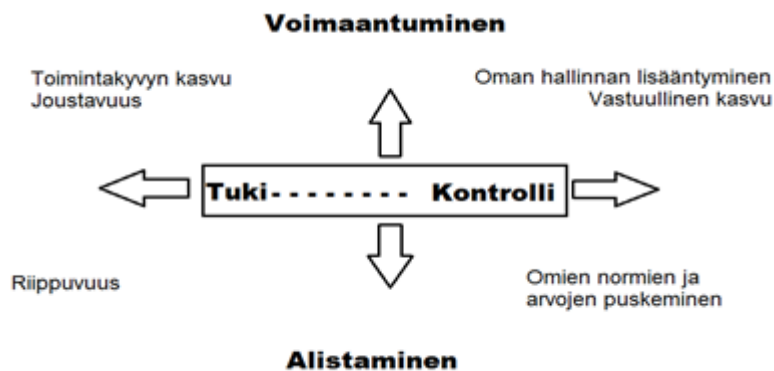
Sosiaaliseen pääomaan liitetään usein myös käsite sosiaalinen tuki. Sosiaalista tukea käytetään, kun mitataan yksilön kokemaa sosiaalisen pääoman tuottamaa resurssia. Tämä eroaa sosiaalisesta verkostosta, joka voi olla tukea antava, mutta myös painostava. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan henkilön kokemaa arvostusta, rakkautta ja huolenpitoa, jota hän yhteisöltä saa. Keskeistä sosiaalisessa tukemisessa on ihmisten välinen vuorovaikutus. Sosiaalisen verkoston arvot puolestaan vaikuttavat siihen, miten arvokkaaksi sosiaalinen pääoma rakentuu. (Pulkinen 2002, 41.)

Sosiaaliseen tukeen liitetään myös sosiaalinen kontrolli. Tämä liittyy enemmän yhteisölliseen toimintaan ja yhteisön toimintakykyyn, jolla tarkoitetaan halua puuttua asioihin ja sitä kautta rakentaa resursseja niin yksilöille kuin yhteisöille. (Kääriäinen ym. 2005, 30.) Ellosen mielestä sosiaalinen tuki voidaan nähdä enemmän kahdenkeskisen kanssakäymisen tuotoksena ja sosiaalinen kontrolli yhteisöllisesti muodostettuna resurssina. Niiden voidaan ajatella kuuluvan saumattomasti yhteen, sillä molemmat edistävät yksilön hyvinvointia. (Ellonen 2008, 53.)

Ihmisten kanssa tehtävässä auttamistyössä asiakastyö on tuen ja kontrollin yhdistämistä ja etenkin lastensuojelun työssä se kuuluu olennaisena osana työhön. Kontrollielementillä on usein negatiivinen sävy työskentelyssä ja työntekijälle olisi mielekkääm-

pää nähdä itsensä tukijan roolissa ja antaa jonkun toisen tahon huolehtia kontrolloinnista (Pyhäjoki 2005, 75).

Eriksson ja Arnkill (2012) toteavat, että tukea ja kontrollia ei voida pitää toistensa vastakohtina, vaan auttamistyössä ne kuuluvat aina yhteen. Heidän mielestään vastakohtina voidaan ajatella, miten tuen ja kontrollin yhdistäminen toteutuu ja sitä, onko se voimaannuttavaa vai alistavaa. (Eriksson & Arnkill 2012, 31.) Voimaannuttavan ja alistavan tuen sekä kontrollin eroavaisuuksia he selventävät kuvan 1 mukaisesti:

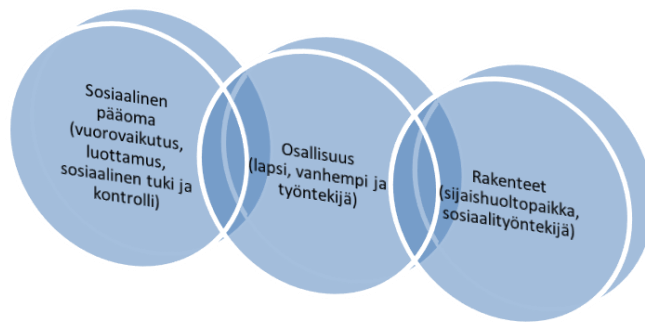
Kuva 1: Tuki-kontrolliyhdistelmä (ks. Arnkill & Eriksson 2005, 31; Pyhäjoki 2005, 76)

Voimaannuttavaksi tueksi nähdään näköalan avaaminen, oman ymmärryksen jakaminen, kannustus sekä voimavarojen yhdistäminen. Huolten esiin nostaminen, rajojen asettaminen ei-toivotulle käyttäytymiselle sekä rajoista kiinnipitäminen ovat voimaannuttavaa kontrollia. Alistavaa tukea on puolesta tekeminen, riippuvuuden luominen ja ylläpitäminen sekä ns. yliymmärtäminen. Alistavaa kontrollia puolestaan on yleisten periaatteiden ja omien arvojen puskeminen ottamatta huomioon tilanteiden erilaisuutta ja ainutlaatuisuutta. (Eriksson & Arnkill 2012, 32.)

Tarinoissa, jotka olivat vaaraksi lapsen edulle, korostui vahvasti huoli lapsen kotiloimien aikaisista tapahtumista. Työntekijän tulisi ilmaista avoimesti ja varhaisessa vaiheessa tilanteeseen liittyvät huolet tai muuten nämä huolet alkavat näkyä vuorovaikutussuhteessa ja vaikuttavat asiakassuhteeseen. Auttamissuhteeseen syntyy ns. salailu-arvailurakenne, jolloin ammattilainen ei ilmaise tilanteeseen liittyviä huoliaan ja tunteitaan ja asiakas puolestaan salailee ongelmaansa ja arvailee, joko työntekijä huomaa sen. (Pyhäjoki 2005, 77.)

7.2 Tutkimustulokset yhdessä

Tutkimustulosten perusteella keskeisiä tekijöitä vanhempien ja työntekijöiden välisessä rinnakkaisessa vanhemmuudessa sijaishuollon aikana ovat sosiaalinen pääoma, osallisuus sekä rakenteet. Rinnakkainen vanhemmuus, jossa toteutuvat nämä elementit, on myös lapsen etu. Olen koonnut tutkimustulokset yhteen kuvan 2 mukaisesti:

Kuva 2: Tutkimustulokset

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelua

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville, minkälaisen yhteistyön ajatellaan tukevan lapsen edun mukaista yhteistoimintaa vanhempien ja työntekijöiden välillä. Mielestäni tutkimustuloksista voi päätellä, että mitä enemmän vanhemmat olivat työskentelyssä mukana ja heitä tuettiin vanhempana olemisessa ja toimimisessa, sitä suurempi hyöty sijoituksesta oli lapselle. Yhteistyö vanhempien kanssa sekä vanhempien tukeminen edesauttoi vanhempia ymmärtämään ja hyväksymään lapsen sijoituksen tarkoitus, mikä mahdollistaa lapselle luvan asettautua ja kiinnittyä sijaishuoltopaikkaan.

Vanhemman ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa käytiin vuoropuhelua avoimuuden ja luottamuksen välillä. Luottamusta voitiin pitää merkityksellisenä tekijänä työntekijän ja vanhemman välisessä suhteessa, koska se esiintyi juuri tarinoiden kää-

nekohtissa. Mielestäni vanhempien kokema luottamuspuola työntekijöitä kohtaan on ymmärrettävää. Sosiaalityö on rakennettu siten, että vanhemmat ovat kohdanneet asiakkuutensa aikana monta eri työntekijää ja avanneet heille tarinansa. Vanhemmilla saattaa olla sijaishuollon pariin tullessaan tunne siitä, etteivät he ole tulleet autetuksi, koska edessä on kuitenkin lapsen sijoitus sijaishuoltoonpaikkaan. Tässä vaiheessa prosessia mukaan astuvat jälleen uudet työntekijät ja vanhemmilta odotetaan voimavaroja ja halua avata elämänsä jälleen uusille ihmisille ja alkaa luoda suhdetta heihin. Mikäli tilanteeseen liittyy vielä vanhemman vastustus sijoitusta kohtaan, se vaatii työntekijältä vielä enemmän tahtoa ja osaamista saada vanhempi mukaan työskentelyyn, joka johtaisi luottamuksen syntymiseen.

Mielenkiintoinen havainto vastauksissa oli, että avoimuutta ja luottamusta mitattiin tarinoissa lähinnä lapsen kotilomiin liittyvissä kohdissa. Viidessä tarinassa kymmenestä käsiteltiin lapsen kotilomia sekä niiden aikana tapahtuvia asioita sekä olosuhteita kotona. Työntekijöillä oli huoli lomien turvallisuudesta lapselle ja vanhemmat puolestaan salasivat loman aikana olleet ongelmat työntekijöiltä. Kahdessa lapsen edulle vaaraksi olevassa tarinassa vanhempi puolusteli toimintaansa halulla saada lapsi nopeasti takaisin kotiin. Tästä voidaan päätellä, että molemmat osapuolet ajattelivat mahdollisen luottamuspuolan koskevan lapsen kotilomia ja avoimuuden merkitys liitettiin tähän tekijään.

Venlaan on viime vuosien aikana sijoitettu aikaisempaa enemmän avohuollon tukitoimena sijoitettuja lapsia, jolloin sijoitusaika ei välttämättä ole kovin pitkä. Tällöin ensisijainen tavoite on usein perheen jälleen yhdistäminen ja yhteistyössä vanhempien kanssa korostuu tarvittavien muutosten aikaansaaminen perheessä tai lapsen tilanteessa. Vanhemmilla saattaa olla pelko lapsen mahdollisesta huostaanotosta, mikä saa heidät salailemaan esimerkiksi kotona tapahtuvia asioita. Työntekijän haasteena on saada luotua tähän tilanteeseen avoimuuden ilmapiiri ja saada vanhempi luottamaan siihen, että työskentelyn tarkoituksena on rakentaa yhteinen tavoite lapsen parhaaksi sekä löytää keinot päästä tähän tavoitteeseen. Tässä työskentelyvaiheessa korostan yhteistyötä myös lapsen sosiaalityöntekijän kanssa ja sitä, että lapselle ja vanhemmalle on selitetty ja perusteltu hyvin syyt lapsen sijoitukseen sekä kerrottu tarkasti, mitä heiltä odotetaan, että lapsi voi palata asumaan kotiin. Asiakassuunnitelmaan tulisi olla kirjattuna selkeästi tavoitteet niin lapsen kuin vanhempien osalta, koska ne toimivat työtä ohjaavina tekijöinä sijaishuoltoonpaikalle.

Lastensuojelulain 30. §:n mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmalle tulee laatia oma asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi. Oman kokemukseni mukaan tämä toteutuu erittäin harvoin, ja mikäli sellainen laaditaan, sijaishuoltoapaikka ei ole sen sisällöstä tietoinen. Mikäli asiakassuunnitelma laadittaisi yhteistyössä vanhemman, sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltoapaikan kesken, auttaisi se jäsentämään ja selkiyttämään sijaishuoltoapaikan roolia ja tehtävää vanhempien tukemisessa. Venlassa etenkin hieman vanhemmat lapset tuovat paljon ajatuksiaan työntekijöille koskien vanhempiensa elämäntilannetta sekä ongelmia. Työntekijän olisi helpompaa käydä näitä keskusteluja lapsen kanssa lapsen ikätaso huomioiden, mikäli hänellä olisi antaa lapselle oikeaa tietoa esimerkiksi siitä, minkälaista tukea vanhemmalle on luvattu antaa sosiaalityöntekijän puolelta. Näin saataisiin vähennettyä lapsen huolta vanhemman pärjäämisestä ja lapsi voisi keskittyä paremmin arkeensa Venlassa.

Tutkimuksen mielenkiintoisin tulos kohdistui vanhempien tukemiseen. Kahdessa lapsen edun mukaisessa tarinassa vanhemmat ja työntekijät laativat yhdessä lapselle sääntöjä kotiloman ajalle. Tämä nähtiin siis selvästi keinona tukea vanhempia ja sille annettiin positiivinen merkitys. Tätä voidaan selittää sillä, että kotilomalle laaditaan usein sääntöjä silloin, kun vanhemmat tarvitsevat sijaishuoltoapaikan tukea määrittelemään esimerkiksi kotiintuloaikoja tai säännöstelemään lapsen pelaamista tietokoneella. Itse yhdistin tämän tuloksissa vanhemmuuden kontrollointiin, sillä työntekijöillä oli huoli kotilomien onnistumisesta ja turvallisuudesta. Tarinoissa tapa miten ja missä huoli nostettiin esille, viittasi myös siihen, että tilanteessa tarvittiin vanhemmuuden kontrollointia. Tämä vahvistaa käsitystäni siitä, että tukeminen ja kontrollointi eivät sulje pois toinen toistaan ja hyvässä yhteistyössä ne toteutuvat luontevasti osana työskentelyä. Kun kontrollointia tarvittiin vanhemman oman toiminnan vuoksi, merkitystä oli sillä, ottiko työntekijä asian puheeksi ja miten siihen reagoitiin. Tämän tutkimuksen tarinassa lapsen kotilomia ei voitu turvata sosiaalipäivystyksen turvin ja tuloksena oli päätös, ettei lapsi voi mennä kotilomille. Laakson (2009) tutkimuksessa lapsen kotilomia kuitenkin evättiin harvoin ja ajattelen, että työntekijöiltä vaaditaan rohkeutta ja halua puuttua lapsen turvallisuutta vaarantaviin tekijöihin. Tämä on mielestäni paljon työyhteisöä puhutteleva aihe ja olisi tärkeää, että kaikilla työntekijöillä, mukaan lukien lapsen sosiaalityöntekijä, olisi yhteinen käsitys siitä, mikä näissä tilanteissa on lapsen etu.

Venlassa puhutaan enemmän vanhempien tukemisesta ja kontrollointia toteutetaan esimerkiksi kotilomasääntöjä laatimalla. Työyhteisössä keskustellaan myös huolen puheeksi ottamisesta. Kaikki työntekijät eivät koe sitä helpoksi ja tähän haettiin tukea esimerkiksi perhetyön täydennyskoulutuksella. Nuoremmat työntekijät ovat tuoneet esiin, että oma ikä ja kokemattomuus saavat heidät joskus tuntemaan epävarmuutta vanhemmuuden tukemisessa. Työntekijöiden tukeminen ja rohkaiseminen huolten esiin nostamiseen on tärkeää ja toisaalta työntekijän omana tehtävänä on kehittää omaa osaamistaan ja uskallusta kohdata mahdolliset ristiriidat työskentelyssä. Se, että asioista puhutaan vain vanhempien tukemisena, voi luoda ajattelumallin, jonka seurauksena työntekijät välttävät ristiriitojen syntymistä ja antavat vanhemmille sen kaltaista tukea, joka ei pidemmällä aikavälillä palvele lapsen etua.

Vaikka vanhempien tukeminen olikin mukana vastauksissa, yllätyin, miten vähän siitä kirjoitettiin. Vanhemmat tuntuvat jäävän melko yksin lapsen huostaanoton jälkeen ja heidän tukeminen jää usein sijaishuoltopaikan vastuulle. Oman kokemukseni mukaan Venlassa tuetaan vanhempia perustehtävän lisäksi paljon. Vanhempien kanssa jaetaan heidän oman elämänsä ilot ja surut ja tuttuja aiheita ovat työttömyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat, taloudelliset huolet, peliriippuvuus, avioerot, parisuhdeongelmat, huolet sijoitetun lapsen sisaruksista jne. Työntekijöiltä vaaditaan sosiaalisen tukemisen lisäksi myös esimerkiksi palvelujärjestelmän tuntemista, jotta he osaavat ohjata vanhempia oikean palvelun piiriin. Jäin miettimään tarinoissa sitä, miksi tästä tuesta kirjoittivat niin vähän sekä työntekijät että vanhemmat, sillä katson sen olevan olennainen osa vanhempien kanssa tehtävää työtämme. Kertooko se kenties siitä, että siinä oli onnistuttu hyvin, vai siitä, että sitä pidetään kenties työhön liittyvänä itsestään selvytenä?

Vuosi vuodelta on ymmärretty paremmin, että vanhempi on oman lapsensa paras asiantuntija. Harvoja tapauksia lukuun ottamatta vanhemmat haluavat olla ja toimia vanhempina myös sijoituksen aikana. Kaikissa lapsen edulle olevissa tarinoissa mainittiin vanhemman osallisuus ja vastaavasti lapselle vaaraksi olevissa tarinoissa ei yhdessäkään. Vanhempien osallisuuden hyödyt siirtyivät suoraan lapselle. Mitä enemmän vanhemmat otettiin mukaan työskentelyyn, sitä kiinnostuneempia he olivat lapsen asioista. Vanhemmat voidaan ottaa mukaan työskentelyyn lähestulkoon aina. Mikäli vanhemman tilanne on sen kaltainen, ettei hän pysty osallistumaan paljoa lapsen elämään, mielestäni olennaista on ymmärtää, että aina on olemassa jokin asia, edes pieni,

johon vanhempia voidaan osallistaa. Osallisuuden merkitystä ei juuri tunnistettu vielä vuosikymmen sitten. Lastensuojelutyössä on aina läsnä tietynlainen valtasuhde asiakkaan ja työntekijän välillä ja työntekijä saattaa pelätä osallisuuden vähentävän omaa tunnetta työn hallittavuudesta. Siksi se mielestäni vaatii työyhteisössä tietoista asian auki puhumista, menetelmien pohdintaa sekä oikeanlaista asennetta työntekijöiltä osallisuutta kohtaan.

Vastaajia pyydettiin kirjoittamaan yhteistoiminnasta vanhempien, sijaishuollon työntekijöiden sekä sosiaalityöntekijän välillä. Mielenkiintoista oli, ettei yksikään vanhemmista maininnut sosiaalityöntekijää tarinoissaan. Koska sosiaalityöntekijän rooli oli tarinoissa käännekohta, voidaan päätellä, että työntekijälle sosiaalityöntekijällä oli merkitystä. Sosiaalityöntekijän kiire (vaikea tavoitettavuus), vaihtuvuus sekä sosiaalityöntekijän pätevyys olivat työntekijää rasittavia tekijöitä. Mainittakoon vielä, että lapsen edun mukaisissa tarinoissa ei sosiaalityöntekijää mainittu lainkaan, eli tästä voidaan päätellä, että tällöin edellä mainittuja ongelmia ei esiintynyt ja työntekijät olivat tyytyväisiä heidän toimintaansa. Uuden perheen kanssa työskentelyä helpottaa, mikäli sosiaalityöntekijä on työntekijöille entuudestaan tuttu. Näin molempien osapuolten toimintatavat ovat toisten tiedossa ja molemminpuolinen luottamus toisen työhön on jo olemassa. Sosiaalityöntekijän vaihtuminen kesken sijoituksen on kuormittavaa kaikille osapuolille ja vaatii aina uuden suhteen luomisen. Koska vanhemmat eivät maininneet sosiaalityöntekijää tarinoissaan, oletan sen tarkoittavan, etteivät vanhemmat pitäneet heitä merkityksellisinä yhteistoiminnassa. Tätä tulkintaa puoltaa kokemukseni siitä, etteivät vanhemmat juuri ole yhteydessä sosiaalityöntekijän kanssa asiakassuunnitelmanneuvotteluja lukuun ottamatta.

Sekä vanhemmat että työntekijät mainitsivat vastauksissaan pienryhmäkodin käytössä olevat resurssit. Koska niitä käsiteltiin ainoastaan lapsen edun mukaisissa tarinoissa, päätteen molempien osapuolten olleen niihin tyytyväisiä. Tutkimushetkellä pienryhmäkodissa toimi seitsemän vakituista työntekijää sekä kolme osa-aikaista tuntityöntekijää. Aktiiviaikaan eli iltavuorossa oli kolme työntekijää, mikä mahdollistaa ajan antamisen niin lapselle kuin vanhemmalle. Molemmissa tarinatyypeissä kerrottiin työntekijän tekemistä kotikäynneistä ja puhelujen rinnalla korostui vanhemman ja työntekijän tapaaminen. Kertojina olivat juuri vanhemmat, joten he kokivat työntekijän tapaamisen tärkeänä ja tähän tulee varata resursseja.

Lasten ja vanhempien kanssa tehtävässä työssä kiinnitetään huomiota asiakaslähtöisyyteen sekä lapsen ja vanhemman oikeuksiin. Sijaishuollon näkökulmasta ei ole aina ristiriidatonta määritellä, mikä on viime kädessä lapsen etu. Työntekijöiden ja vanhempien tulee löytää yhteinen ymmärrys esimerkiksi käytänteistä, joilla turvataan lapsen rajaton käyttäytyminen tai muita lapsen kasvulle ja kehitykselle vaaraksi olevia tekijöitä. Aina tämä näkemys ei ole yhteinen työntekijöiden ja vanhempien välillä ja sijaishuoltoapaikan on taiteiltava kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden välillä. Vanhempien tuki näiden käytänteiden toteuttamisessa on tärkeää etenkin avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen kanssa, koska heidän kanssaan ei voida käyttää varsinaisia rajoitustoimenpiteitä. Lapsen ei-toivotun ja rajattoman käyttäytymisen selkeämpi pysäyttäminen voisi usein olla lapsen etu ja näin saatettaisiin välttyä myöhemmin eteen tulevalta huostaanotolta. Joissakin tapauksissa herää kysymys, että jos lapsen sijoitus jatkuu avohuollon tukitoimena kuukaudesta toiseen kenties vielä sijaishuoltoapaikkaa muuttaen, voisiko lapsi asua omassakin kodissa ja tarvittavia tukitoimia kohdennettaisiin enemmän suoraan lapsen kotiin?

Eniten ristiriitaisia ajatuksia työntekijöissä herättää kysymys lapsen edusta silloin, kun ongelmat koskevat lapsen vanhempia. Työntekijöiden tehtävänä on tukea lapsen ja vanhemman suhdetta ja valmistella lasta palaamaan mahdollisesti omaan elinympäristöönsä joko jälleen yhdistämällä perhe tai lapsen saavutettua täysi-ikäisyys. Huolimatta siitä, että lapset harjoittelevat itsenäistymistä Venlassa ja jälkihuollossa, jotkut heistä hakeutuvat takaisin kotiin tai läheistensä lähelle opintojen päätyttyä. Tämä luo sijaishuoltoapaikalle paineita määritellä rajaa, mitkä olosuhteet lapsen kotona ovat lapsen edun mukaisia lapsen viettäessä kotona viikonloppuja tai muita loma-aikoja. Työntekijöiden mielestä tätä on helpompi toteuttaa lapsen ollessa hieman nuorempi, mutta entä pian 18 vuotta täyttävä lapsi, joka aikoo muuttaa takaisin kotiin heti täysi-ikäisyyden saavutettuaan? Tuleeko työntekijöiden tällöin katsottua herkemmin läpi sormien esimerkiksi vanhempien alkoholinkäyttöä vain siksi, että lapsen ajatellaan palaavan niihin olosuhteisiin joka tapauksessa?

Uutena ilmiönä Venlassa on koettu tilanteita, joissa lapsi ei halua mennä kotilomille. Hieman vanhemmat lapset haluavat etäisyyttä vanhempiinsa sekä heidän ongelmiinsa ja he haluavat keskittyä enemmän omaan elämäänsä ja omien voimavarojen vahvistamiseen. Jotkut lapsista tunnistavat kotiseudullaan piilevät riskit kaverisuhteissaan ja haluavat suojella itseään niiltä. Lapset ovat myös muuttaneet suunnitelmiaan palata

takaisin kotiin tai edes omaan kotikaupunkiinsa, vaikka näin oli suunniteltu. Tämä herättää vanhemmissa pettymyksen tunteita ja työntekijät ovat koettaneet tukea vanhempia ymmärtämään lapsen ajatuksia. Työntekijän on helppo ymmärtää lapsen ratkaisuja, mutta työntekijä joutuu pohtimaan asiaa myös siltä kannalta, ettei lapsen suhde vanhempiaan muutu liian etäiseksi tai katkea, sillä lapsen tulevaisuutta ajatellen lapsen ja vanhemman hyvä ja vuorovaikutuksellinen suhde on kuitenkin lapsen etu.

Käytin tutkimuksessani Pitkäsen (2011) luomaa käsitettä rinnakkainen vanhemmuus. Käsitteessä korostetaan, että vaikka lapsen kasvatusvastuu on annettu sijaishuoltopaikalle, on lapsen ja vanhemman välinen emotionaalinen suhde ainutlaatuinen ja yksityinen ja vanhemmalla on mahdollisuus toteuttaa vanhemmuutta sijaishuoltopaikan rinnalla. Vanhemmalla on mahdollisuus vaikuttaa lapsen asioihin ja vanhemmille on tärkeää, miten työntekijät suhtautuvat itseensä. Käsitteessä korostuu myös toimiva yhteistyö vanhempien ja sijaishuoltopaikan välillä. Tutkimustulosten mukaan Venlaan sijoitettujen lasten vanhempien ja työntekijöiden välillä toteutuva rinnakkainen vanhemmuus on lapsen etu. On hyvä päättää tulosten tarkastelu erään vanhemman kommenttiin:

”...vähän kuin kahden toimivan kodin välinen normaali yhteys.” (T4)

Tämän tutkimuksen hyötyjä Pienryhmäkoti Venlalle voisi olla lisääntynyt ymmärrys rinnakkaisesta vanhemmuudesta sekä sen merkityksestä lapsen edun toteutumiseksi. Tutkimuksessa saatiin selville, mitkä tekijät tukevat onnistunutta yhteistyötä vanhempien ja työntekijöiden välillä. Näiden elementtien ylläpitäminen, lisääminen sekä näkyväksi tekeminen ovat tutkimuksen mahdollisia hyötyjä. Myös työntekijöiden osamisen lisääminen sekä varmuus oman työn tekemiseen voisi kasvaa kohdentamalla mahdollisia koulutuksia esimerkiksi perhetyön menetelmiin.

Pohtiessani mahdollista jatkotutkimusta kiinnitän huomioni vanhempien tukemiseen sijoituksen aikana ja minua kiinnostaisi saada selville, minkälaisella tuella vanhemmat ajattelisivat saavansa eniten hyötyä itselle ja sen myötä myös lapselleen. Tutkimuksessa voisi tarkastella myös sitä, mitä vanhemmat toivovat työntekijältä sekä minkälainen työntekijän työorientaatio heitä mahdollisesti parhaiten tukisi. Lähtökohtana tälle tulisi mielestäni olla vanhemman oma subjektiivinen kokemus, sillä mielestäni ei riitä, että työntekijä kokee vanhemman saavan tukea, vaan merkityksellistä on vanhemman oma kokemus tuesta.

Toinen mielenkiintoni kohde jatkotutkimukseen on tekemämme työn vaikuttavuuden arvioiminen. Pystymme arvioimaan työmme vaikuttavuutta lyhyellä aikavälillä, kuten lapsen koulunkäynnin sujuminen tai lapsen jonkinlaisen oireilun väheneminen. Pitämillä aikavälillä tätä voisi arvioida kenties lapsen kykyä selviytyä itsenäisesti elämässään ja kyetä hyviin ihmissuhteisiin. Parhaimmillaan työmme onnistuminen näkyy siinä, että sukupolvien yli ulottuva huono-osaisuus saadaan katkeamaan. Tämän tutkimuksen toteuttamista joudun kenties vielä muutaman vuoden odottamaan, mutta se voisi olla tulevaisuudessa tutkimuksen kohde Venlassa.

8.2 Opinnäytetyön prosessi

Idea opinnäytetyön aiheesta sai alkunsa alkuvuodesta 2013. Olin pitänyt itsestäni selvänä, että teen opinnäytetyöni omalle työpaikalleni, ja kuultuani tästä mahdollisuudesta innostuin aiheesta välittömästi. Tuohon aikaan Venlassa oli juuri päättynyt vuoden kestänyt perhetyön täydennyskoulutus ja aloittelimme kevään kestävästä maahanmuuttajakoulutusta, jonka pääpaino oli myös perhetyössä. Tämän lisäksi olin itse mukana Silta-työskentelyssä sekä erään nuoren kotiutusprosessissa yhdessä sosiaalitoimen työntekijän kanssa. Tuntui siis hyvin helpolta ja luontevalta lähteä tutkimaan Venlan ja lasten vanhempien välistä yhteistyötä.

Keräsin tarinat työntekijöiltä yhdellä kerralla huhtikuun 2013 lopulla ja vanhemmilta yksitellen touko- ja kesäkuun 2013 aikana. Työntekijöiden tarinat kirjoitin heti puhtaaksi tunnistettavuuden estämiseksi, enkä sen jälkeen katsonut alkuperäisiä kirjoituksia. Vanhempien tarinat kirjoitin puhtaaksi sitä mukaa kun ne sain ja alkuperäiset tarinat luovutin opettajalleni syyskuussa 2013. Minulle oli tärkeää kyetä pitämään tarinat kasvottomina ja työntekijöiden suhteen tämä toteutui, mutta vanhempien tarinat pystyin halutessani tunnistamaan. Tarinoiden keräämiseen liittyi mielenkiintoinen havainto, joka jäi mietityttämään itseäni. Suurin osa työntekijöistä koki kirjoittamisen kovin vaikeaksi ja tuskaili jälkeenpäin, miten hankalalta se oli tuntunut. Kaksi työntekijöistä harmitteli myös jälkikäteen, että eivät pystyneet kirjoittamaan ohjeistuksen mukaan tarinamuotoista kirjoitelmaa, vaan käyttivät ranskalaisia viivoja apunaan. Mietin antamaani ohjeistusta ja sitä, olinko kenties sillä luonut paineita kirjoittamiselle. Kirjoitustehtävä tuli työntekijöille yllätyksenä ennen työpaikkapalaverin alkamista ja pohdin, oliko heidän hankala keskittyä ensi alkuun muuhun kuin työasioihin. Mielenkiintoista

olikin se, että kaikki vanhemmat kokivat kirjoittamisen huomattavasti helpompana tehtävänä. Vanhemmat eivät kokeneet itse kirjoittamista hankalana, vaan heitä mielttytti enemmän tarinan saama sisältö sekä kirjoittamisen herättämät ajatukset itsessä. Koska olen työni edetessä oppinut pohtimaan asioiden merkityksiä, oletan, että tässä voisi olla merkityksellistä se, että työntekijät kirjoittivat työntekijän roolissa sekä kuvasivat työtään ja vanhemmat avasivat tarinoihin omaa elämän tarinaansa. Muistan, miten lukiessani ensimmäistä kertaa vanhempien tarinoita ihmettelin ja hämmästelin niiden syvyyttä ja prosessin edetessä luodessani tarinoille merkityksiä, koin vahvasti empatian tunteita vanhempia kohtaan.

Tarinat jäivät lepäämään loppukesän ajaksi ja kesäloman päätyttyä otin ne uudelleen esiin analysointia varten. Analysoinnin koin ensimmäiseksi vaikeaksi tehtäväksi ja loppujen lopuksi tein sen vielä toiseen kertaan, ennekuin olin siihen tyytyväinen. Tämä oli prosessin yksinäisin hetki ja kaipasin kovasti työparia, kenen kanssa olisin vaihtanut ajatuksia aiheesta. Tämän jälkeen aloin tutustumaan löytämieni vastausten teorioihin. Ongelmani rajaamisen vaikeudesta ei kadonnut tässäkään työssä. Innostuin lukemaan paljon tutkimuksia ja teoksia, jotka eivät välttämättä liittyneet olennaisesti työhöni. Tämä vei itse kirjoittamiselta paljon aikaa, mutta toisaalta uskon saaneeni paljon uutta tietoa, joka tukee myös tätä tutkimusta, ja ainakin tunnistan tämän lisänneen näkökulmia ja syvyyttä tehdä työtäni.

Tutkimusmenetelmän olin kirjoittanut auki jo kevään ja kesän aikana ja tulosten kirjoittamisen aloitin loppusyksystä 2013. Tämä oli prosessissa toinen työlääksi kokemani vaihe. Osa tarinoista oli kirjoitettu lyhyesti ja napakasti ja pidemmät tarinat käsittelevät samoja asioita. Minusta tuntui, etten saanut aineistosta kerättyä niin sanotusti lihaa luiden ympärille, ja tämä asia minun piti vain hyväksyä. Koska olin tutustunut teoriaan hyvin, sen auki kirjoittaminen kävi melko vaivattomasti. Tutkimuksen edetessä myös tutkimuskysymys tarkentui useaan kertaan ja koen olleeni näissä tilanteissa aina hetken aikaa hieman hukassa. Yllättävää oli myös pohdinnan määrä, johon eläytymismenetelmän käyttö tutkijan pakottaa. Tämänkin prosessin aikana koin epävarmuuden tunteita ja olisin kaivannut ajatusten jakamista jonkun kanssa.

Opinnäytetyöni ei valmistunut suunnittelemissani aikataulussa. Totesin, etteivät aikani ja voimavarani riittäneet työstämään samanaikaisesti muita koulutehtäviä sekä tätä työtä ja päätin suorittaa ensin muut tehtävät pois. Työn etenemistä hidastivat tekemäni

epäsäännöllinen kolmivuorotyö sekä muut työssä ja elämässä kuormittavat tekijät. Rikastuttavaa oli kuitenkin reflektoida kaikkea lukemaani ja oppimaani omaan työhöni.

Tuomen ja Sarajärven (2012) mukaan laadullisen tutkimuksen arvioinnissa ei ole yksiselitteistä ohjeistusta, vaan tutkimusta tarkastellaan kokonaisuutena, jolloin tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus painottuu. Huomiota on kuitenkin hyvä kiinnittää esimerkiksi aineistonkeruu menetelmään, tutkittavien valintaan, tutkimustilanteeseen, mahdollisiin ongelmiin, tutkija-tiedonantajasuhteeseen, tutkimuksen keston ja aikatauluun, analysointiin sekä riittävän kattavaan raportointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 140.)

Oman haasteensa tutkimukseen toi osallistujien tunteminen entuudestaan. Etenkin analyysivaiheessa jouduin tekemään tietoisia päätöksiä, etten tehnyt tulkintoja sillä perusteella, miten oletin tietäväni asian olevan tai mitä vastaaja oli sillä tarkoittanut. Työn edetessä totesin, ettei minulle ollut merkitystä sillä, kenen kirjoittama tarina mahdollisesti oli, vaan pystyin keskittymään vain tarinan sisältöön.

Olen pyrkinyt saamaan näkyviin tasapuolisesti sekä vanhempien että työntekijöiden äänen. Jostain syystä kiinnitin aluksi enemmän huomiota vanhempien vastauksiin, ikään kuin niillä olisi ollut minulle suurempi merkitys. Menetelmänä eläytymismenetelmä on mielestäni ihmisarvoa kunnioittava, ja olen kokenut sen itselleni luontevaksi tavaksi tarkastella ja hämmästellä asioita.

Koko prosessin läpikäyminen on ollut pitkä ja opettavainen matka, enkä ole osannut oikaista yhdessäkään mutkassa. Eväiksi reppuun kaiken oppimani lisäksi on jäänyt usko omaan sinnikkyYTEEN, ja tästä on hyvä suunnata katse kohti tulevia kohtaamisia lasten sekä heidän vanhempiensa kanssa.

LÄHTEET

- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 62.
- Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Eriksson, E. & Arnkill, T. E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. 8. painos. Stakes. Oppaita 60. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bistream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1 [viitattu 27.3.2014]
- Erkkilä, R. 2005. Narratiivinen kokemuksen tutkiminen: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa: Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Toim. Perttula, J. & Latomaa, T. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 199 - 200.
- Eskola, J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, J. 2010. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 72 - 77, 80 - 81.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, H. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 143, 145.
- Hotari, K-E., Oranen, M., & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 117 - 118.

Hyyppä, M. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hyyppä, M. 2005. Me - hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ilmonen, K. 2000. Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa: Ilmonen, K. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: SoPhi, s. 22, 75.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2010. Sosiaalityön käsikirja. Toinen, uudistettu painos. Tallinna: Tietosanoma Oy.

Kiiskinen, P. 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa – käsikirja sijais-
huollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Lastensuojelulaki 13.4.2007. Finlex.

Lastensuojelun kansalliset laatusuositukset. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/c23e4cee-ea10-47c0-9eba-9bff9e06e2bc/Lastensuojelun+kansallinen+laatusuositus.pdf> [viitattu 13.2.2014].

Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, s. 138 - 139, 172 - 173, 175.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus – dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä! Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittä-
misessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Pekkarinen, E. 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Saatavissa:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>

Pienryhmäkoti Venla. Internetsivut. Saatavissa: www.pienryhmakotivenla.fi [viitattu 21.2.2014].

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro. 26. Helsinki: Yliopistopaino.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen pääoma ja lapsen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pyhäjoki, J. 2005. Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa: Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Keuruu: PS-kustannus, s. 75, 77.

Ruuskanen, P. 2001. Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Helsinki: Nord Print Ab. Saatavissa: http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t81.pdf [viitattu 22.2.2014].

Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi - näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: PS - kustannus.

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 2. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lastensuojelun tilastoraportti 2012. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi> FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu[viitattu 19.3.2014].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa-Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valvira. 2012. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 – 2014. Helsinki: Valvira.